

KIRKE OG SAMFUND I 1000 ÅR

ROSKILDE STIFT 1022-2022

15

Kirke og samfund i 1000 år

26

En grillet pølse med historisk strejf

42

Tillykke, Roskilde Stift

Velkommen	4
Roskilde Stifts historie	6
Program for jubilæumsfejringen	14
Kirke og samfund i 1000 år	16
Mød Stiftamtmanden	19
Vidste du	22
Bisperækken 1022-2022	24
En grillet pølse med historisk strejf	26
Oplev 1000 års historie.	28
Stiftets tre kendte kors	30
Fra bogmangel til Mofibo	32
Religionspædagogik i 1000 år	34
Jubilæum for børn	35
Historien om folkekirkens demokratisering	36
Kirkekunst i 1000 år	38
Roskilde Domkirke: UNESCO verdensarv	39
Tillykke, Roskilde Stift	42
Kirkens medarbejdere i 1000 år	44
I Grundtvigs fodspor rundt i Roskilde Stift	46
Kirkemusik i 1000 år	49
Weyses Gang i Roskilde	50
Roskilde Stift i fremtiden	52
Ses vi til Himmelske Dage?	54

JUBILÆUMSMAGASIN, DECEMBER 2021

Udgiver:
Roskilde Stift
Palæet, Stændertorvet 3A,
4000 Roskilde
Tlf. 4638 1920
www.roskildestift.dk.

Ansvarshavende redaktør:
Peter Fischer-Møller

Redaktør:
Sidsel Drengsgaard
Mail: smad@km.dk

Redaktion:
Stiftsbladsredaktør
Otto Lundgaard
Teologisk konsulent
Anita Hansen Engdahl

Foto s. 28-29:
Nr. 1: Højby Kirke
Nr. 4: Slots- og Kulturstyrelsen
Nr. 6: Ulla Thorbjørn Hansen
Nr. 12: Lennart Larsen, Nationalmuseet
Nr. 13: Jeanette Normann Henriksø
Nr. 14: Vallø Lokalhistoriske Arkiv
Nr. 17: Susanne Fabritius de Tengnagel
Øvrige fotos er fra Wikimedia Commons

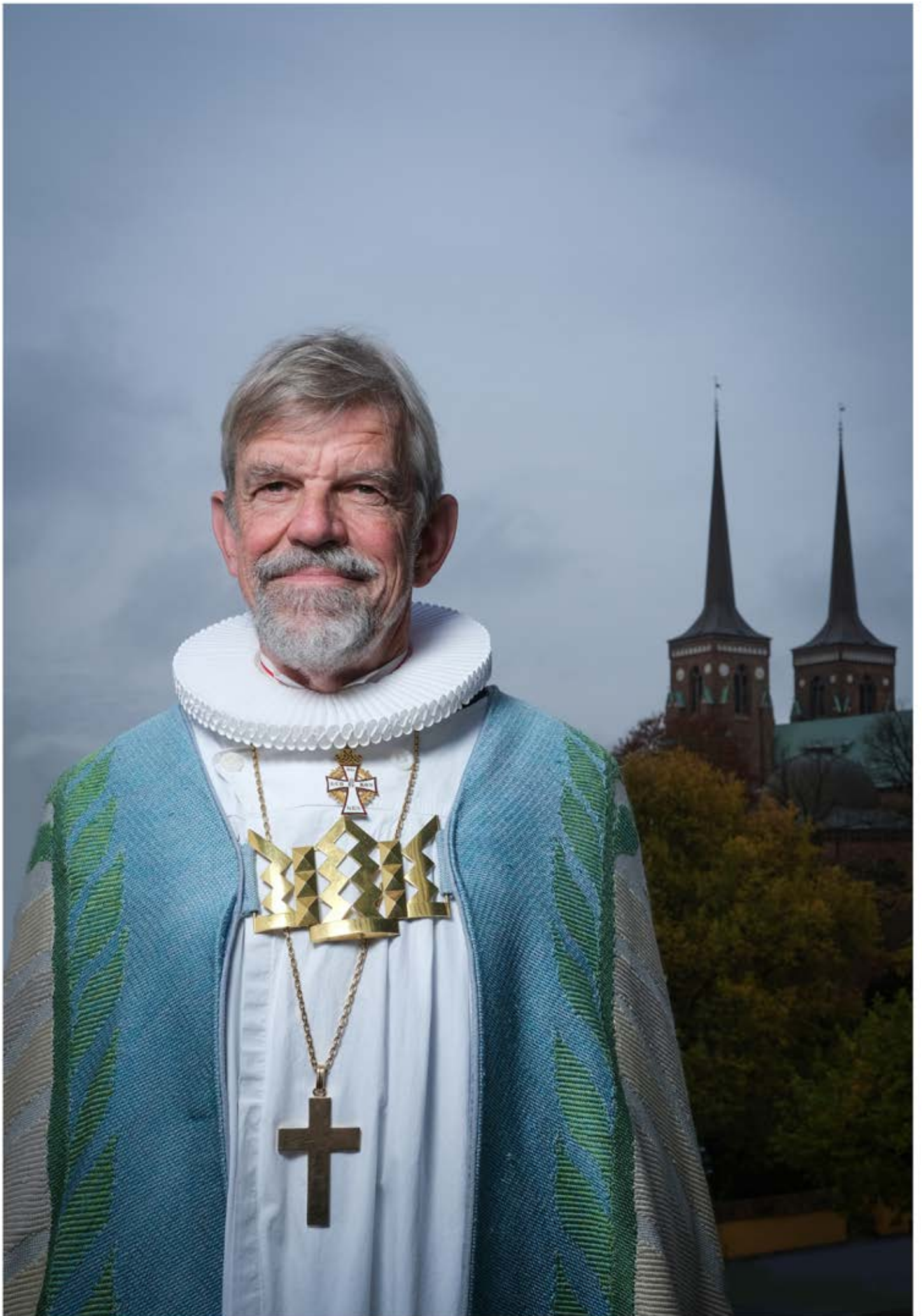
Forsideillustration: Jørgen Stamp

Korrektur: Lisbeth Grønberg
Layout: itkin grafisk | itkin.dk

Tryk: KLS PurePrint A/S
Papir: Pureprint Silk

Oplag: 4.500

Velkommen

Kan man blive både 100 år og 1000 år på en og samme tid? Roskilde Stift kan!

Tekst: Biskop Peter Fischer-Møller

Foto: Rune Hansen

Roskilde Stift har en så snørklet historie, at vi i 2022 bliver både 100 år og 1000 år. Fra den sene vikingetid i 1022 omfattede *Roskilde Stift* hele Sjælland med domkirke og bispebolig i Roskilde by, men ved reformationen i 1536 flyttede biskoppen sin bolig til kongens København og omdøbte ved samme lejlighed stiftet til Sjællands Stift. Roskilde Domkirke med kongegrave og domkapitlet lod sig dog ikke flytte, så Roskilde forblev langt hen ad vejen et kirkelige centrum på Sjælland. I 1922 gjorde væksten i hovedstadsområdet det påkrævet at udskille København og Nordsjælland som et selvstændigt *Københavns Stift*. Denne manøvre betød, at den resterende del af *Sjællands Stift* igen kunne hedde *Roskilde Stift*, og at biskoppen igen kunne tage bolig i domkirkebyen. På den måde genopstod *Roskilde Stift* og er nu både 100 og 1000 år på samme tid.

Det er festligt at blive 100 år, men svimlende at runde 1000! Så selvfølgelig er det tusindåret, vi vil fejre – og det gør vi under overskriften ”Kirke og samfund i 1000 år”. Vi skylder fejringen i gang den sidste weekend i januar i Roskilde Domkirke og i Palægården, men det er mit håb og ønske, at fejringen vil sprede sig som ringe i vandet til resten af stiftet i løbet af 2022.

Dette jubilæumsmagasin skal sammen med hjemmeside, jubilæumsfilm, Facebook og festlighederne i Roskilde være med til at belyse de 1000 år fra mange vinkler. Lad tænderne løbe i vand, mens du læser om de fem jubilæumspølser med bispenavne, som er produceret i anledningen af jubilæet. Bliv klogere på, hvordan kirken udviklede sig fra en konge- og statskirke med bispevælde til en demokratisk folkekirke eller gå på opdagelse i, hvad en stiftsamtmænd er. Er du interesseret i kunst og kultur, kan du dykke ned

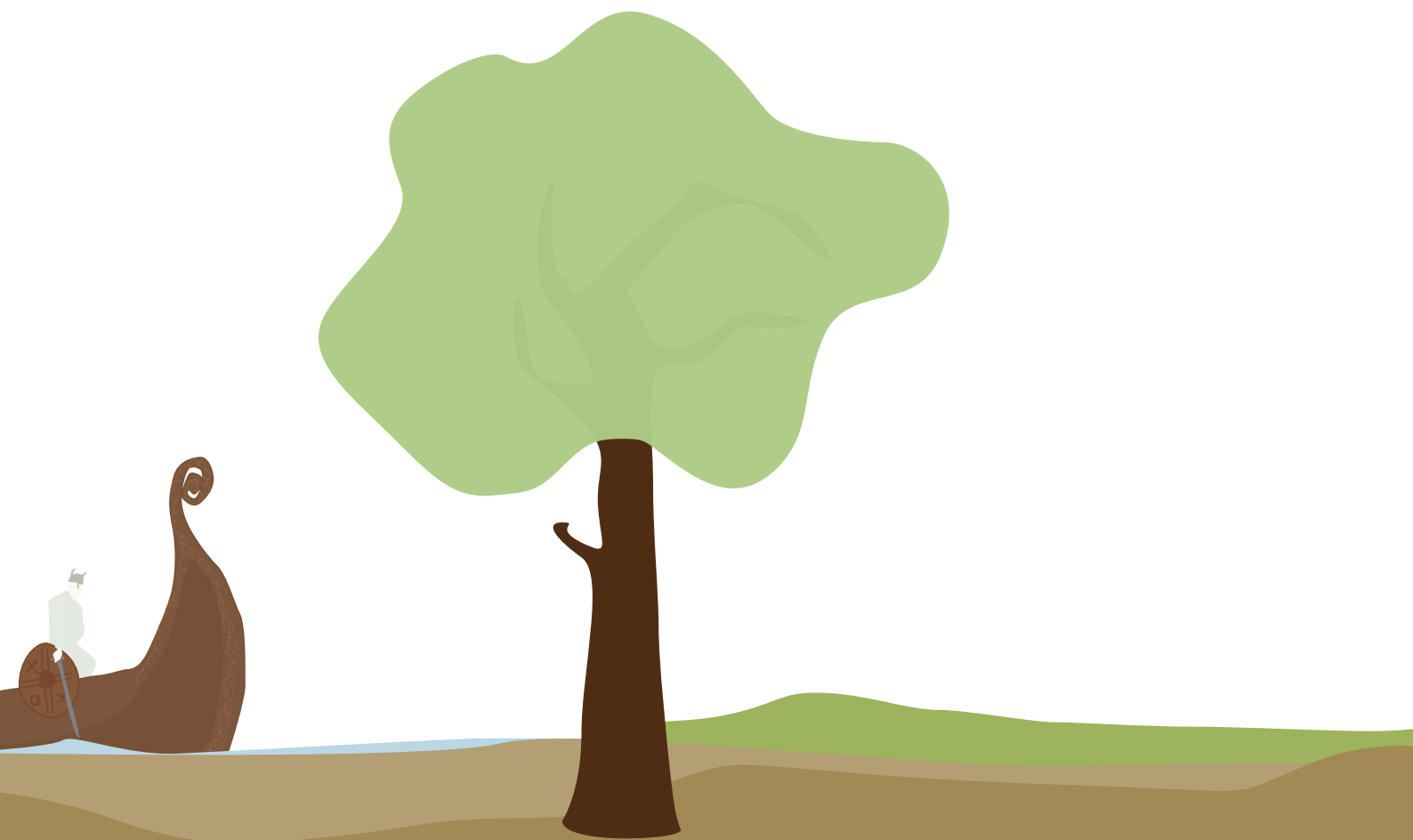
i fortællingen om stiftets fantastiske bibliotek med bøger tilbage fra 1400-tallet; få styr på Dagmarkorsets historie eller komponisten bag ”I østen stiger solen op”. Skal familien på søndagsudflugt giver vi inspiration til at gå i Grundtvigs fodspor eller følge mange andre spor rundt til stiftets rige kulturarv. Endelig kigger en række kirkelige vismænd og kvinder dybt i krystalkuglen og giver et bud på, hvor Roskilde Stift er om 10 år og om 100 år.

Det er mit håb, at I her i magasinet ikke bare bliver klogere på stiftets historie og kirkens rolle i samfundet, men også selv får lyst til at søge videre hver på jeres sted. For de gode kirkehistorier er ikke forbeholdt Roskilde. De ligger frit tilgængelige overalt i stiftet og giver hver deres brik til det samlede billede af, hvem vi var og er som kirke gennem 1000 år.

Roskilde Stift 1000 år

Roskilde Stifts 1000-årige historie er ikke bare dramatisk, men et stykke danmarkshistorie og en fortælling der vidner om, at kirke og samfund altid har været tæt forbundne. Det hele begyndte med biskop Gerbrand i 1022...

Tekst: Rasmus H.C. Dreyer, sognepræst og ph.d. i kirkehistorie

Tænk sig, at Roskilde Stift i 2022 kan fejre 1000 år – og vi har papir på det.

Siden 700-tallet har der været kristne menigheder forskellige steder i Danmark, også på Sjælland. Kristendommen nåede her til via vikingernes togter til England og via missionærer, som blev udsendt fra Hamborg-Bremens bispedømme i Tyskland. Mens der allerede i midten af 900-tallet blev etableret bispedømmer i Slesvig, Ribe og Århus og 988 i Odense, havde Sjælland antagelig endnu ikke eget stift.

Vi ved, at der omkring år 1000 fandtes mange menigheder og trækirker, og at Harald Blåtand anså Roskilde by for et betydningsfuldt sted, og måske kan kongens interesse indikere, at der har været et bispesæde i Roskilde før 1022.

I Svend Tveskægs regeringstid (d. 1014) var Danmark så stærk, at landet i perioder undertvang sig England, som havde en etableret kirke med århundredelange traditioner. Indflydelsen fra engelsk kirkeliv blev stor, og måske har Sjælland og Skåne på dette tidspunkt haft en engelsk biskop ved navn Godebald. Han er i hvert fald nævnt som biskop i Roskilde, men kilderne er lidt usikre. Beviset for, at Roskilde med sikkerhed havde en bispestol, kom i Knuds den Stores regeringstid med Elydokumentet, som omtaler, at i 1022 udnævntes en biskop Gerbrand af Roskilde Stift.

Udnævnelsen af Gerbrand som biskop i Roskilde var et led i Knud den Stores planer om at bringe sit storrige, Danmark-England, under én kirke, nemlig den engelske med ærkebiskoppen af Canterbury som leder. På den måde kunne kongen stække Hamborg-Bremens indflydelse i Danmark.

Gerbrand blev indviet til biskop i Canterbury og sendt afsted mod Danmark. Undervejs blev han dog taget til fange af den hamborgske biskop og først løsladt, da han svor troskab til Hamburg-Bremen. Kongens plan mislykkedes, og tyskerne beholdt deres indflydelse på dansk kirkeliv.

Den kendte krønikeskriver Saxo mener, at det var Gerbrand af Roskilde, som grundlagde domkirken i Lund. Vi ved ikke, om det er sandt, men der er ingen tvivl om, at der var en både tæt sammenhæng og stærk rivalisering mellem de to domkirkebyer. Gerbrands efterfølger, biskop Aage, var samtidig biskop over Skåne.

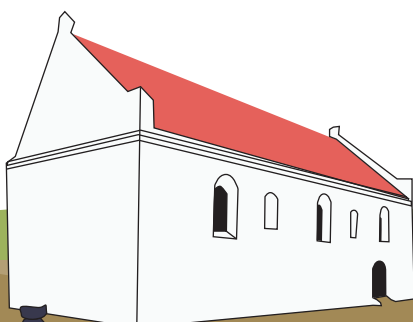
Kirken i Danmark vokser

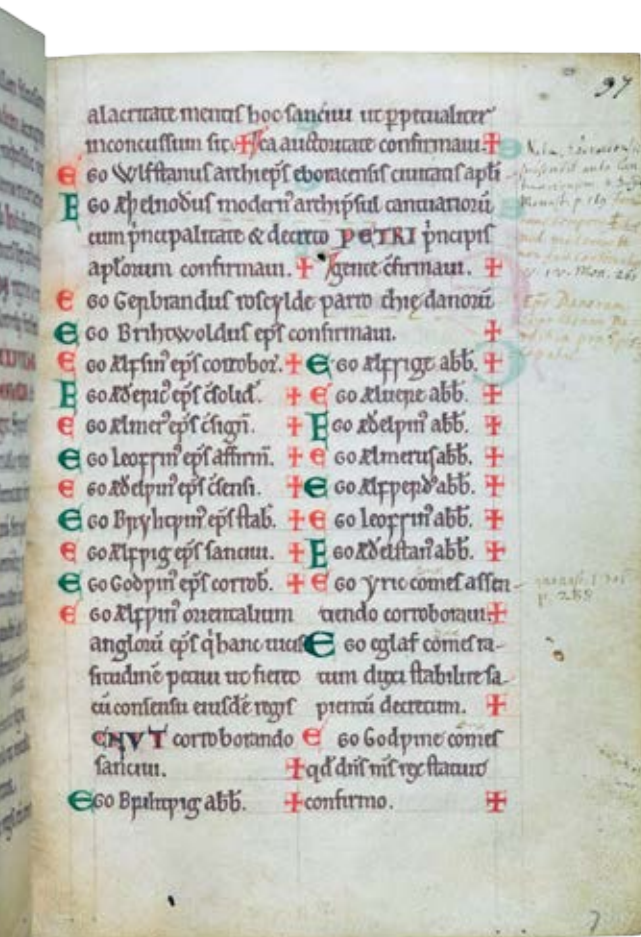
I Knud den Stores tid grundlagde man også de såkaldte domkapitler. Domkirken var ikke et sogn på linje med øvrige sogne, men en selvstyrende gejstlig enhed, som skulle understøttes økonomisk. I denne periode blev landet inddelt i sogne, og byggeriet af nye stenkirker tog fart. Kongemagten og stormænd gav kapitaler og jordgaver til sognekirkerne, så man kunne finansiere, at der var præstegårde med landbrug til, for det var forudsætningen for, at der kunne være sognepræster i landsbyerne.

I Svend Estridsens regeringstid (1047-1074/76) øgedes den danske kirkes vækst og trang til selvstændighed. En krønike anslog således, at der omkring år 1070 var cirka 150 kirker på Sjælland og 300 kirker i Skåne. Kongen ønskede egen ærkebiskop, men det lykkedes ikke. Til gengæld blev stiftet i 1060 delt, så Lund blev eget stift. I 1103 lykkedes det endelig den danske konge at få oprettet et dansk ærkebispesæde. Det blev dog Lund og ikke Roskilde, som fik overhøjhed over hele den nordiske kirkeprovincs inklusiv Nordatlanten.

En national dansk kirke

På Svend Estridsens tid var Roskilde blevet kongesæde. Fordi byen samtidig var bispesæde kunne konge og biskop arbejde tæt sammen. Kong Svend fik således et nært forhold til den tredje biskop i Roskilde, Biskop Vilhelm (fra ca. 1060). En noget legendarisk historie fortæller, at Svend Estridsen engang lod myrde en håndfuld mænd inde i domkirken, hvorfor biskop Vilhelm bandlyste kongen. Kong Svend angrede straks sin gerning, og Vilhelm optog igen kongen i kirken. Herved var styrkeforholdet mellem konge og kirke markeret, og som tak for genoptagelsen gav kongen det halve af Sokkelund Herred (store dele af det gamle Københavns Amt) til bispesædet i Roskilde. Det kom til at betyde, at byen København helt frem til 1417 formelt var ejet af Roskildes bispesæde. Da den berømte biskop Absalon i 1178 fik pavens tilladelse til at beholde sin bispestol i Roskilde samtidig med at han blev ny ærkebiskop i Lund, fik han også lov til at beholde byen og borgen Havn. Det er ud fra denne

Elydokumentet er det ældst bevarede dokument, vi har, der omtaler Roskilde Stift.
Det er fra 1022. Foto: Trinity College, Cambridge.

af tale, at Absalon noget urimeligt kaldes for Københavns grundlægger.

Vilhelms afløser på bispestolen hed Svend Nordmand, og han medvirkede til opførelsen af en ny frådstenskirke i Roskilde til afløsning af den stenkirke, der var rejst i begyndelsen af 1000-tallet.

Kamp mellem konge og kirke

De nære bånd mellem kongemagt og kirke blev styrket under Svend Estridsen, så man med nogen ret kan tale om en national dansk kirke på dette tidspunkt.

Snart skyllede den kamp, som ude i Europa foregik mellem kirke og kejsermagt, dog ind over Danmark. Biskop Eskil, der blev biskop i Roskilde i 1134 og året efter samtidig ærkebiskop af Lund, blev om nogen en del af det storpolitiske spil i Europa. På samme måde blev han en del af den opslidende borgerkrig i Danmark mellem Svend, Knud og Valdemar, som førte til det berygtede blodgilde i Roskilde.

Da Valdemar (den Store) sejrede, stod han og biskop Eskil på hver sin side i den internationale kirkestrid

om pavestolen. I 1158 fratrådte Eskil bispestolen i Roskilde og var alene ærkebiskop i Lund indtil 1177. Han var personligt ven med den berømte middelaldersteolog Bernhard af Clairvaux og fik som biskop cistercienserordenen etableret med store klostre i Danmark, heriblandt Sorø Kloster.

Biskop Absalon

Valdemar den Store fik i 1158 sin fosterbroder, Absalon, indsat som biskop i Roskilde, og da Eskil fratrådte som ærkebiskop i Lund, blev Absalon fra 1178 også ærkebiskop dér. Både i Roskilde og Skåne arbejdede han for at indføre romerske ritualer og praksis, og gjorde en stor indsats for at få gennemført cølibatet for præster, da denne praksis aldrig rigtig var slået igennem i Norden.

Under Absalons tid blev der udvirket en slags kirkelov for Sjælland. Denne lov blev blandt andet forudsætningen for den senere Jyske Lov, for det var kirkens folk, der stod for nedskrivningen og udarbejdelsen af disse afgørende love.

Absalon stod i spidsen for de danske biskoppers engagement i korstogene i Østersøområdet, og hans deltagelse i erobringen af Arkona på Rügen i 1168 er berømt. Fra 1168 til 1534 hørte Rügen derfor kirkeretsligt til Roskilde Stift.

Absalon opgav bispesædet i Roskilde i 1191, men fortsatte som ærkebiskop af Lund indtil 1201. Han ligger begravet i Sorø Klosterkirke. Som biskop i Roskilde blev han afløst af et familiemedlem, Peder Sunesøn, som tillægges æren for ca. år 1200 at have påbegyndt byggeriet af den nuværende teglstensskatedral.

Fornyset kamp mellem konge og kirke

Efter Valdemar Sejrs død i 1241 fulgte en nedgangstid i Danmark, hvor kirke- og kongemagt atter kom i strid med hinanden om, hvorvidt biskopperne skulle være romerkirkens mænd eller den danske konges betroede medarbejdere.

Kampen mellem kirke og konge nåede sit højdepunkt, da ærkebiskoppen af Lund – tidligere biskop over Roskilde, Jakob Erlandsen – i midten af 1200-tallet truede med at udstede et interdikt over Danmark, det vil sige en nedlukning for al kirkelig aktivitet. En sådan trussel var i middelalderens samfund meget alvorlig, og Erlandsen gik så vidt som til at indgå alliance med landets fjender. Sagen gik diplomatisk set i hårdknude med endeløse processer i Rom, og imens fortsatte landets nedgang, og i 1330'erne stod riget helt uden konge. Først under Valdemar Atterdag blev riget samlet og forholdet mellem kirke og konge genoprettet.

Pavemagten var med tiden blevet et europæisk finanshus, og ønskede indflydelse på besættelse af de danske bispestole. Formelt skulle en biskop i Roskilde således vælges af domkapitlet, men nu begyndte paven at forbeholde sig denne ret. Når domkapitlet havde valgt en kandidat, oplyste paven, at embedet allerede var lovet bort til en anden. Paven krævede så penge for, at den, han havde lovet pladsen, kunne fjernes,

og bispevalget blev på denne måde et spørgsmål om, hvem der kunne købe sig til en plads.

Dronninge- og kongemagtens tro tjenere

På grund af handlen med bispeembeder, kom bispestolen ikke altid i hænderne på de allerbedste mænd. Alligevel var biskopperne dog oftest højtuddannede eller drevne kirke- og magtpolitikere. Det sidste var Margrete d. 1.s nære medarbejder, Roskilde-bispen Peder Jensen Lodehat, et godt eksempel på. Lodehat blev dronningens særlige rådgiver og kansler, og han var således blandt de vigtige personer, der beseglede unionsbrevet, som stiftede Kalmarunionen i 1497 og forenede de nordiske riger.

De næste mange biskopper var oftest adelssønner og i mange henseender den danske konges trofaste hjælpere. Den sidste egentlige katolske biskop var den meget magtfulde Lage Urne. Biskopperne var lige så meget politikere som gejstlige ledere, og dette gjaldt også for domkapitlets folk. Fra og med Margrete d. 1. blev domkirken de danske regenters foretrukne begravelsessted.

Reformationen

Reformatoriske strømninger kom hurtigt til Danmark, og da Frederik d. 1. i 1523 afløste Christian d. 2 på tronen, ønskede han ikke længere at underlægge sig pavens ret til at vælge biskop. Kongen udnævnte i 1529 selv Joachim Rønnow som Roskilde biskop, og bad Rønnow forpligte sig på at tolerere de evangelisk-lutherske prædikanter, der var i stiftet. På samme måde måtte han ikke gribe ind overfor præster, der ville bryde deres cølibat og gifte sig.

Frem til Grevens Fejde i 1533 stod den lutherske kristendom derfor stærkt mange steder i stiftet.

Da reformationen endelig blev gennemført i 1536 i Danmark, fængslede kong Christian d. 3. de danske biskopper. Han forbød bispetitlen og udnævnte i stedet superintendenten, som ud over at være kirkens tilsynsmænd også skulle være kongens embedsmænd. Derimod kunne alle de katolske sognepræster få lov til at blive siddende i embedet, hvis de ville overgå til den evangelisk-lutherske tro. Munke og nonner i klostrene måtte blive boende, indtil de fik arbejde, giftede sig eller døde.

Fra Roskilde Stift til Sjællands Stift

Med reformationen ophørte Roskilde Stift i princippet med at eksistere, og det stift, som dækkede hele Sjælland, fik navnet Sjællands Stift. Samtidig blev ærkebispedømmet i Lund nedlagt og omdannet til et almindeligt stift med sin egen superintendent.

Christian d. 3. valgte også at flytte superintendentens bolig fra Roskilde til København. Den nye superintendent skulle nemlig ikke kun føre tilsyn med kirkerne på Sjælland, men også være kongens rådgiver og professor ved universitetet. Blandt superintendenterne skulle han være "primus inter pares" – den første blandt ligemænd. Kongen anså derimod sig selv som kirkens øverste leder.

Roskilde Domkirke forblev også efter reformationen domkirke for Sjællands Stift, mens Vor Frue Kirke i København til gengæld blev ophøjet til liturgisk normkirke. Christian d. 3. lod sig således krone i Vor Frue Kirke, og det var også her, de nye superintendenter blev indviet. Men da kon-

*Beviset for, at Roskilde med sikkerhed
havde en bispestol, kom i Knuds den Stores
regeringstid med Elydokumentet, som omtaler,
at i 1022 udnævntes en biskop Gerbrand
af Roskilde Stift*

gen døde i 1559 blev han – som sine forgængere – gravlagt i Roskilde.

Som første lutherske superintendent over Sjællands Stift udnævnte kongen det teologiske stjernefrø, Peder Palladius. Han var uddannet i Wittenberg hos både Luther og dennes nære medarbejder, Melanchthon. Palladius fik nu til opgave så hurtigt som muligt at få et samfund, der var gennemsyret af katolsk praksis til at blive evangelisk-luthersk.

En af Luthers medarbejdere, Bugenhagen, havde stået bag udarbejdelsen af en ny kirkelov for den danske kirke. Loven kaldet "Kirkeordinansen" indeholdt forskrifter for, hvordan kirken skulle indrettes og præsterne udfylde deres embede. Heri fandtes også regler for, hvordan gudstjenesten skulle forløbe. I de store byer skulle der stadig være latinsk gudstjeneste, mens gudstjenesten alle andre steder skulle være på dansk. Prædikenens indhold og teologi var nyt for præsterne, og kunne de ikke finde ud af at holde en luthersk prædiken, så måtte de læse

op af trykte prædikener. I årene efter reformationen læste præster blandt andet højt fra Hans Tausens prædikensamling. Tausen, der tidligere havde været munk i Slagelse, blev en tid efter reformationen læsemeister ved domkapitlet i Roskilde. Her havde han til opgave at undervise de endnu katolske teologer knyttet til Roskilde Domkirke – dette sted viste sig svært katolsk og havde en lærd gejstlighed, der ikke altid var lige overbevist om den nye læres sandhed. Tausen blev derefter superintendent i Ribe.

Reformationen betød også, at præsterne måtte gifte sig, at hvert pastorat skulle have sin egen præst, og hermed blev præstegårdskulturen, som vi har kendt den helt frem til nutiden, grundlagt.

Palladius' arbejde med at gennemføre reformationen kan vanskeligt overvurderes. Mens rådgivningen af kongen og professorarbejdet ved universitetet var forholdsvis overskueligt og foregik i København, var det

en uriaspost at omvende almuen til ny trospraksis. Udover et stort forfatterskab, som præsterne kunne bruge til at oplære folk, tog han selv fat på at møde menighederne. Han rejste fra sogn til sogn og samlede menighederne i kirkerne. Her belærte han dem på en fængende og humoristisk måde om både trosindhold og ret adfærd. Manuskript for visitatserne er bevaret og genudgivet (Peder Palladius' Visitatsbog). Bogen er en enestående kilde til at forstå hvor meget det krævede at reformere og konsolidere Sjællands Stift. Palladius døde fuldstændig udslidt i 1560 og blev begravet i Vor Frue kirke i København.

Topteologen Hemmingsen

De efterfølgende superintendenter (for først i løbet af 1600-tallet tog man det gamle ord biskop i brug igen) var sammen med universitetets teologiske professorer toneangivende for cementeringen af lutherdommen i Danmark. En af de teologer, som fik størst indflydelse ikke bare i Danmark, men i hele den evangelisk-

lutherske del af Europa, var den danske topteolog Niels Hemmingsen. Også han var uddannet i Wittenberg og fra Palladius' død og frem til 1579, var han både som kongens rådgiver, som lærefader for de nye teologer og politikere, og som forfatter af mere end 100 bøger med til at sætte retningen for kirken og forholdet mellem kirke og samfund. Det var således også ham, der bistod Birgitte Gøye med oprettelsen af Herlufsholm Kostskole. I 1579 blev han grundet sin internationale indflydelse viklet ind i de nadverstridigheder, som fandt sted i Tyskland. Kurfyrsten af Sachsen krævede, at Frederik d. 2. skulle afskedige Hemmingsen, men kongen valgte blot at forflytte Hemmingsen til en plads ved domkapitlet i Roskilde, hvor han boede frem til sin død i 1600. Ved hans død var alle stiftets præster alligevel forsamlet til landemode i Roskilde, og de deltog derfor i hans begravelse. Hans gravsten kan stadigvæk ses i domkirken.

Modreformation

Omkring år 1600 var den katolske kirke parat til at imødegå reformationen, og for de evangeliske gjaldt det om at stå sammen og finde den rette lære. Det skete ved en slags genopdagelse af Luther.

Hans Poulsen Resen, der var Sjællands biskop fra 1614, blev en af hovedkræfterne bag konsolidering af den lutherske lære. Han sørgede for, at "Den augsburgske bekendelse" fra 1530 – som var det dokument man i 1530 havde udarbejdet for at tilkendegive, hvad der var luthersk kristendom – blev udsendt til præsterne. Han stod tillige for det første reformationsjubilæum i 1617. Resen blev i 1638 afløst af Jesper Brochmand, en borgersøn

fra Køge. Denne var en usædvanlig lærd teolog, og udgav blandt andet en prædikensamling, som blev genoptrykt helt op i 1800-tallet.

Teologernes fokus var nu på "den rette lære", og perioden kaldes derfor for ortodoksien. Kirketugten spillede også en stor rolle, og teologerne var blevet magtfulde personer både på nationalt niveau og når det drejede sig om kirkelivet lokalt.

1600-tals biskop præger højmessens

Hvor magtfulde kirkens mænd igen var blevet, kunne man se, da Hans Svane i 1655 blev biskop. Ved at argumentere for, at kongerne ikke længere skulle vælges af rigsrådet, men derimod arve riget, blev han en af hjernerne bag enevældens indførelse i 1660. Kongen belønnede Svane med en ministertitel og ophøjede ham tilmed til Danmarks første og hidtil eneste ærkebiskop siden reformationen. Titlen var en personlig æresbevisning, som hans efterfølgere ikke fik.

En anden markant biskop fra det århundrede er Hans Bagger, der i 1685 var dybt involveret i en ny lov-pakke for ritualerne, det såkaldte "Kirkeritual for Danmark og Norge", som indeholdt forordninger for alle kirkens ritualer. Højmessens, som vi kender den i dag, er dybt præget af denne lov.

Fromhedens tidsalder

I 1700-tallet nåede endnu en ny tysk bevægelse Danmark. Det var pietismen, som også kendes under navnet "hjerterets reformation". Fokus var anger og omvendelse samt en personlig fromhed, som skulle leves ud i praktiske gerninger.

Det var under tilskyndelse fra pietismen, at skolesagen kom til at optage både stat og kirke, og i 1721 kom der bud om at opføre såkaldte rytterskoler over hele landet, hvoraf flere stadig findes rundt om i stiftet. Nu skulle bøndernes børn også kunne læse – ikke mindst i Bibelen.

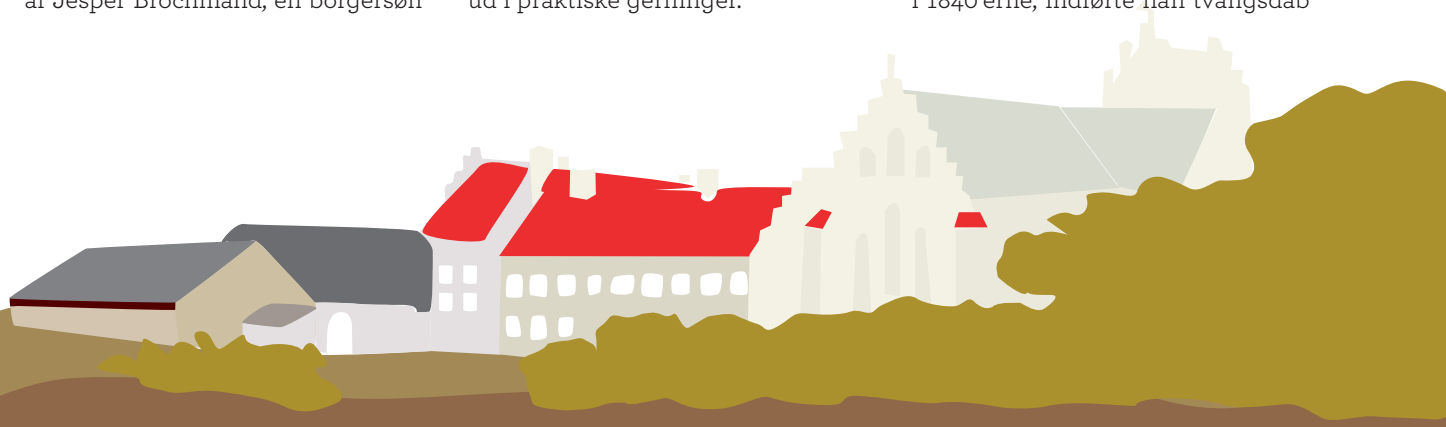
Også konfirmationens indførelse i 1736 for alle børn er en frugt af pietismen. Sjællands biskop frem til 1737, Christen Worm – som ellers ikke var særlig imponeret over den nye tids teologi – medvirkede til udfærdigelsen af konfirmationsritualet, hvis kerne er den samme endnu i dag. Pietismen dannede grobund for de vækkelser, som blev en realitet 100 år senere.

Men rationalismens strømninger kom samtidig til, og i 1808 blev den yderst lærde tysker, rationalisten og videnskabsmanden Friederich Münter biskop. Han vidste, at kirkens legitimitet stod og faldt med præsternes videnskabelige og praktiske færdigheder og arbejdede ihærdigt på at uddanne præsterne. Han stod således for oprettelsen af et bibliotek for præsterne (det endnu eksisterende Sjællands Stiftsbibliotek) og for oprettelsen af et pastoralseminarium.

Baptistisk vækkelse og tvangsdåb

Münters efterfølgere var alle lærde statskirkemænd, som i mødet med de missionske vækkelser forsøgte at bevare roen og rumme de nye strømninger, så længe de befandt sig på luthersk grund.

Den stevnske præst, J.P. Mynster, blev tidens mest markante biskop. Da en baptistisk vækkelse greb om sig i 1840'erne, indførte han tvangsdåb

Sammen med Stiftsrådet har han placeret stiftet centralt i arbejdet med den grønne omstilling.

og kom her på kant med en række af stiftets grundtvigske præster, som netop betonedede sammenhængen mellem tro og frihed, ikke mindst P.C. Kierkegaard, der var præst i Pedersborg ved Sorø og bror til Søren Kierkegaard.

Tvangsdåb blev stoppet, men sagen var en af forudsætningerne for den grundtvigsk prægede frihedstankegang i Grundlovens religionsfrihedsparagraf og de senere grundtvigske frihedsrettigheder til at oprette fri- og valgmenigheder.

Mynsters efterfølger, H.L. Martensen, arbejdede flere gange med den aldrig indfrieede paragraf i Grundloven om, at den nye folkekirke skulle have en forfatning.

Grundtvigianismen og Indre Mission

To af vækkelsestidens mest markante skikkelser er begyndt deres virke i stiftet.

N.F.S. Grundtvig blev født i Udby præstegård, hvor hans far var præst. Efter sine teologiske studier blev han

hjelpepræst for sin far samme sted, og i en periode virkede han også i Præstø.

Grundtvigs kristendom, hvis særegenhed og appel til tidens mere romantiske og historiske religionsopfattelse, er i dag svær at høre som noget nyt og afgørende, al den stund folkekirken er så dybt præget af den grundtvigske lære, ikke mindst gennem salmesangen. Også her var Roskilde central, fordi det især var Roskilde Præstekonvent fra 1842, der stod bag indoptagelsen af Grundtvigs salmer i den danske salmebog.

Højskolerne var også med til at udbrede den grundtvigske kristendomsforståelse. Og her var Hindholm på Sydvestsjælland i lange perioder landets største. Spor fra dengang Sydvestsjælland var "det hellige land" findes blandt andet ved, at der endnu er flere grundtvigske valgmenigheder i stiftet samt et grundtvigsk mødested på Liselund ved Slagelse.

Ud fra det grundtvigske udsprang også det senere Indre Mission, hvor den mest markante skikkelse var

præsten Vilhelm Beck i først Ørslev (i det nuværende Slagelse Provsti) og senere Ubby (i det nuværende Kalundborg Provsti). Beck havde i begyndelsen fulgt de grundtvigske langt, men bevægede sig længere og længere væk fra Grundtvigs retning. Samtidig havde en gruppe fra Stenlille ved Sorø samlet sig som en lægmandbevægelse, der ville vække de "sovende" medlemmer i kirken gennem søndagsskoler, bibelmøder og personlig fromhed. I 1861 overtog Beck ledelsen af bevægelsen. Indre Mission og den senere KFUM-KFUK-bevægelse har sat sig mange spor overalt i landet, men udspringer altså fra Vestsjælland.

Thomas Skat Rørdam blev i 1895 den første grundtvigianer i landets dengang ledende bispestol. Han var også støttet af missionsfolkene. Efter ham fulgte så en lidt mere missionsk præget biskop, Peder Madsen, som huskes for sit aftryk på Ritualbogen af 1912, hvor både dåbens og nadverens liturgiske udformning skyldes hans indsats. Hans ritualer til dåb og nadver blev næsten uændret optaget i folkekirkens nuværende ritualbog fra

1992. Sjællands Stifts sidste biskop blev til gengæld en mand præget af missionen, Harald Ostenfeld.

Fra Sjællands Stift til Roskilde Stift – igen

Fra omkring 1870 var Københavns befolkningstal begyndt at eksplodere. Og i 1922 blev det nødvendigt at dele det store sjællandske stift i to under navnene Roskilde Stift og Københavns Stift. Sidstnævnte omfattede det nuværende Københavns Stift og det, der siden 1961 har været Helsingør Stift.

Et led i de mange kirkelige reformer i begyndelsen af 1900-tallet var oprettelsen af menighedsråd i alle sogne i 1903. Meget bemærkelsesværdigt fik kvinder stemmeret til de nye menighedsråd, da disse i 1912 blev gjort permanente. Og kirken var således foran det øvrige samfund, når det drejede sig om ligestilling på dét punkt.

Mange kirker overgik i de efterfølgende årtier til selveje, og i det hele taget blev folkekirkens økonomi og organisation voldsomt ændret i disse år. I 1922 blev provstiuvalgene oprettet til at styre den lokale økonomi, og i samme forbindelse ændredes også reglerne for bispervalg. Biskopperne skulle ikke længere udpeges af regeringen, men skulle vælges af menighedsråd og præster.

Den første bisp i det nye Roskilde Stift – og hans efterfølgere

Den første biskop i det nyoprettede stift blev valgmenighedspræsten i Vallekilde, Henry Fonnesbech-Wulff, der i 1923 satte sig i stolen – og med en stiftsadministration i Det Gule Palæ. Han efterfulgtes af endnu en grundtvigianer, Axel Rosendal, der var aktivt medlem af kommissionen,

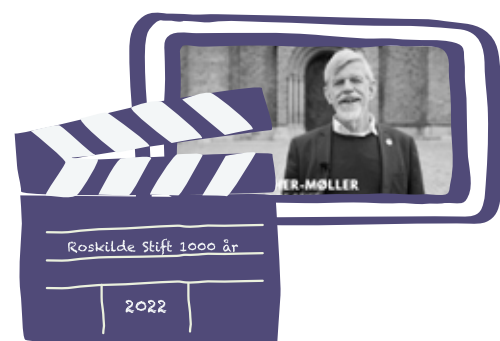
der stod bag ”Den Danske Salmebog” af 1953.

Rosendals efterfølger var grundtvigianeren Gudmund Schiøler, som var stærkt engageret i ”Ydre Mission”. Han efterfulgtes af Hans Kvist, hvis tid blev præget af at et omfattende kirkebyggeri i de mange nye sjællandske forstæder og bydele.

Med Bertil Wiberg, der blev biskop 1980, fik stiftet en anerkendt forsker i Ny Testamente, der påtog sig opgaven med at være hovedredaktør af den nugældende autoriserede bibeloversættelse fra 1992.

Han blev i 1997 efterfulgt af dr.theol. og retoriker Jan Lindhardt, hvis mærkesag var at få folkekirkens mange medlemmer gjort bevidste om, at de faktisk var kristne. Han udgav en lang række bøger til brug for det formål; grundlagde det legendariske konfirmandtræf i domkirken og var en aktiv kirkelig debattør, men blev også den sidste biskop, som kunne ”regere” uden lægfolk.

I 2009 blev der ved lov i hvert stift indført stiftsråd, som bestyrer det bindende stiftsbidrags midler. Året forinden tiltrådte stiftets nuværende biskop, Peter Fischer-Møller, embedet. Som biskop har han haft stort fokus på at gøre folkekirken til en bedre arbejdsplads; og sammen med stiftsrådet har han placeret stiftet centralt i arbejdet med den grønne omstilling samt i arbejdet med religionsdialog. Hans engagement i disse emner afspejler sig i, at han i 10 år var formand for Danmission – og nu er formand for Danske Kirkers Råd. Peter Fischer-Møller har meddelt sin afgang med udgangen af august 2022.

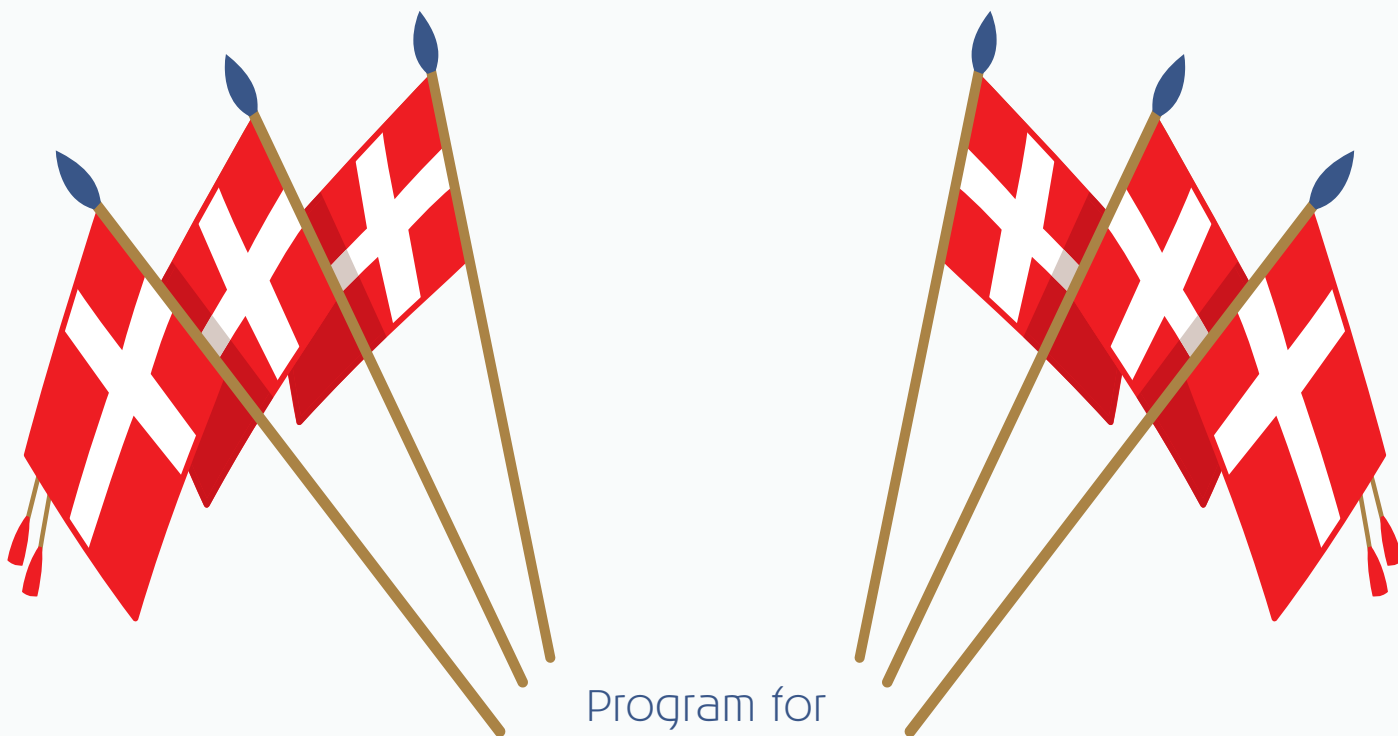
JUBILÆUMSFILM

Tag med biskop Peter Fischer-Møller med på en rejse gennem stiftet – og gennem 1000 års historie – i en film produceret i anledning af 1000-års jubilæet. På en lille halv time fortælles der finurlige og dramatiske historier fra dengang – og nu.

Se den på roskilstift.dk/1000

Alle provstier og sogne er velkomne til at dele filmen på deres hjemmesider og vise den i forbindelse med arrangementer i kirke og sognegård.

Program for

Jubilæumsfejring *i Roskilde*

28. til 30. januar 2022

FREDAG DEN 28. JANUAR

15.00 Åbning og taler

Palægården, Stændertorvet 3A

15.00 – 17.00 Jubilæumsmarked

Kom og mærk stemningen, spis en jubilæumspølse, drik en jubilæumssøl eller -cider og nyd flere andre jubilæumsprodukter.

Palægården, Stændertorvet 3A

15.15 Asta Basta Madrigalkor

Flerstemmigt vokalkor fra Kalundborg-egnen

Palægården, Stændertorvet 3A

16.30 Lysfest

Domkirken bliver lyst op – og lysinstallationer tændes flere steder i byen. Læs mere på kulturstrøg.dk/lysfest2021

Domkirken og bymidten

19.30 1000-års aftensang

Musikalsk gudstjeneste med deltagelse af Roskilde Domkirkes Drengkor under ledelse af Egil Kolind. Ved domprovst Anne-Sophie Olander Christiansen.

Roskilde Domkirke

LØRDAG DEN 29. JANUAR

10.00 – 17.00 Jubilæumsmarked

Kom og mærk stemningen, spis en jubilæumspølse, drik en jubilæumssøl eller -cider og nyd flere andre jubilæumsprodukter.

Palægården, Stændertorvet 3A

10.00 – 15.00 Den store Tidsrejse – event for børn

Alle børn og deres voksne inviteres med på en dramatisk tidsrejse gennem kirkens og kristendommens historie gennem 1000 år.

Eventen foregår løbende, så man kan bare møde op, når det passer i tidsrummet. Husk varmt tøj, da kirken ikke er opvarmet. Læs mere på side 35.

Sankt Ibs Kirke, Sankt Ibs Vej 2

10.00 – 16.00 Udstilling: Stiftsbibliotekets største skatte

Stiftsbibliotekar Hans Michelsen viser og fortæller om de største skatte fra Roskilde Stiftsbibliotek. Der er også mulighed for at udfolde sig kreativt ved tegnebordet.

Landemodesalen, Stændertorvet 3A

10.00 og 12.00 Gadeteater "Margrethe den førstes hof"

Rollespilskademet vækker fortællingen om Margrethe d. 1. til live! Året er 1387 – og Margrethe besøger sammen med sin søn Oluf d. 2. Roskilde i anledningen af stiftets jubilæum. Med sig har de deres hof bestående af en hofnar, en våbenmester og adelige.

Der spilles to gange ved indgangen til Palægården. I tidsrummet mellem de to opførelser spilles der i byens gader på strækningen mellem Palægården og Sankt Ibs Kirke.

Ved indgangen til Palægården, Stændertorvet 3A samt byens gader

11.00 Foredrag: Roskilde Stifts første århundreder

Ved Mia Münster-Swendsen, professor (MSO) cand. mag og ph.d. Med fokus på kirkehistorien inviteres tilhørerne tilbage til en tid præget af vækst og forandringer på nærmest alle samfundsområder, akkompagneret af politiske intriger, vold og snigmord.

Billetter: Er gratis, men skal bestilles på Billetto fra den 15. december 2021. Se mere på roskildestift.dk/1000

Roskilde Museums store sal, Sankt Ols Stræde 3

12.30 Kagekonkurrence: Kåring af vinder

Læs mere om konkurrencen på roskildestift.dk/1000

Palægården, Stændertorvet 3A

13.00 Foredrag: Margrethe den første

Forfatter Anne Lise Marstrand-Jørgensen vil fortælle om sin anmelderroste roman "Margrete I".

Billetter: Er gratis, men skal bestilles på Billetto fra den 15. december 2021. Se mere på roskildestift.dk/1000

Roskilde Museums store sal, Sankt Ols Stræde 3

14.00 Vallensved Gospelkor

Koret synger "Roskilde Stift bliver 1000 år".

Palægården, Stændertorvet 3A

15.00 Foredrag: Grundtvigs Roskilde-Riim

Ved Jes Fabricius Møller, kgl. ordenshistoriograf, lektor dr. Phil. og forfatter. Ved landemodet i Roskilde Domkirke i 1812 fremsagde Grundtvig sit store digt om kirkens historie, "Roskilde-Riim".

Billetter: Er gratis, men skal bestilles på Billetto fra den 15. december 2021. Se mere på roskildestift.dk/1000

Roskilde Museums store sal, Sankt Ols Stræde 3

19.30 Korkoncert

Korkoncert ved Saint Patrick's Cathedral's pigekor samt domkirkens kor.

Roskilde Domkirke

SØNDAG DEN 30. JANUAR

11.30 – 12.30 Panelsamtale: 1000 års tro

I en panelsamtale om 1000 års tro i domkirkebyen tegnes de store linjer op af tre eksperter fra Roskilde Museum, middelalderarkæolog Jesper Langkilde, religionssociolog Laura Maria Schütze samt direktør Morten Thomsen Højsgaard.

Billetter: Er gratis, men skal bestilles på Billetto fra den 15. december 2021. Se mere på roskildestift.dk/1000

Roskilde Museums store sal, Sankt Ols Stræde 3

14.00 Festgudstjeneste

Med deltagelse af Hendes Majestæt Dronningen. Kun deltagelse med adgangskort.

Læs mere på roskildestift.dk/1000

Roskilde Domkirke

Ændringer i programmet annonceres på roskildestift.dk/1000

Teologisk konsulent i Roskilde Stift, Anita Hansen Engdahl,
præsenterer jubilæumsfejringens tema:

KIRKE OG SAMFUND I 1000 ÅR

Tekst: Anita Hansen Engdahl, teologisk konsulent

Siden tidlig vikingetid har kristendommen sat sig utallige spor på Sjælland; men det er her i 2022 vi kan fejre tusindåret for kirken selvstændighed med fast struktur, egen biskop og administration omkring menigheds- og kirkeliv.

Tusind år skal selvfølgelig fejres med manér; men hvordan gør man egentlig det, når stiftet indtil 1922 var identisk med hele Sjællands Stift, og når stiftets tusindårige historie rummer nogle af de mest magtfulde og indflydelsesrige teologer gennem kirkehistorien, de smukkeste kirker og kunstværker, dramatiske hændelser, enestående genstande og herlige anekdoter?

Det er som at spise en elefant, og selv om det afrikanske ordsprog siger, at det skal gøres i små bidder, så er det nemmere sagt end gjort, for en fejring kan ikke få alle bidderne med. Uagtet hvilken person, hvilket sogn, hvilken kirke, der fremhæves i jubilæumsårets arrangementer og udgivelser, vil det aldrig være hverken fyldestgørende eller retfærdigt.

Det skal først og fremmest være en fejring af menighederne; af at kristendommen er blevet delt mellem mennesker og har sat sig spor i vores liv med hinanden fra Odden til Østmøn, fra Sejerø til Omø.

Vi har derfor valgt at lægge en vinkel på fejringen. Denne vinkel hedder samspillet mellem kirke og samfund, for uden den vekselvirkning havde vi aldrig rundet 1000 år.

Mens selve festgudstjenesten afvikles i Roskilde Domkirke og det officielle arrangement i Det gule Palæ med palægård, så er video, artikler, materiale på nettet alt sammen hentet bredt fra hele stiftet

Kirke og samfund

Vi valgte temaet "Kirke og samfund", fordi kirkebygninger og kristendom egentlig intet er i sig selv. Begge dele lever af, at Guds ånd griber mennesker og får dem sat i bevægelse, så de omsætter kristentroen i det daglige liv med hinanden.

Kristendommen har således påvirket vores menneskesyn, vores samfundsindretning, vores demokrati og

På Stiftsdagen 2021 var teaterinstruktør Katrine Wiedemann inviteret til at bidrage med sit blik på kirken. Hun lagde vægt på det store slægtskab, der eksisterer mellem teatret og kirken. Og netop slægtskabet og den gensidige påvirkning mellem samfundets mange institutioner og kirken er omdrejningspunktet for jubilæumsfejringen. Foto: Rune Hansen

dannelse. Og alle de mennesker, som udgør folkekirken i Roskilde Stift, er samtidig borgere i samfundet - ja i Roskilde Stift er mere end tre ud af fire borgere samtidig medlem af folkekirken. Kirkens medlemmer er børn i institutioner, elever på skoler, ældre på ældrecentre, patienter på hospitaler, indsatte i arrester, ansatte på arbejdspladser, studerende på campus, aktive i foreninger og så videre.

For det meste formåede kirken at sætte sig positive spor, undertiden gik kirken alvorligt fejl af, hvordan vi skulle give troen vinger - men fejltagelserne hører også med til historien. Så vores fejring er fortællingen om, hvordan evangeliet og den kirkelige organisation altid har præget og stadigvæk præger samfundet på godt og ondt, og hvordan samfundsændringer altid har ført og stadig fører til, at kirken ændrer sig.

Eksempelvis gik kirken foran med i 1903 at give kvinderne stemmeret til menighedsrådene, mens de først i

1915 fik stemmeret til den lovgivende forsamling. Omvendt fik kvinder allerede tidligt i 1900-tallet adgang til offentlige embeder, men først i 1948 bøjede kirken sig og gav kvinder adgang til præsteembedet.

Opsummerende kan man sige, at stiftsjubilæet ikke blot skal være en fejring af et navn, en stiftsgrænse, en administrativ enhed, kirkernes ansatte eller en domkirke. Det skal først og fremmest være en fejring af menighederne; af at kristendommen er blevet delt mellem mennesker og har sat sig spor i vores liv med hinanden fra Odden til Østmøn, fra Sejerø til Omø.

Derfor er det vores håb, at den officielle fejring og det materiale, som sendes ud fra stiftet vil give inspiration til, at man også lokalt fejrer de 1000 år og benyttet lejligheden til at vise fantastiske bygninger og genstande frem - og til at fortælle de mange skønne historier, som fortjener at komme frem i lyset.

Og foretag gerne fejringen sammen med aktører i det samfund, som kirken altid har været en del af: Det lokalhistoriske arkiv, biblioteket, kommunale institutioner, erhvervslivet og de mange lokaler foreninger.

Endelig er fejringen også en fortælling om, at den evangelisk-lutherske folkekirke ikke er dalet ned fra himlen og ikke er ene om at forkynde evangeliet eller fortælle kristendommens historie.

Vennerne

Kristendommen i Roskilde Stift kom til os udefra, fra England og Nordtyskland - og det giver os en særlig forbindelse til kirkerne disse steder. Frem til reformationen i 1536 var Roskilde Stift en del af den romersk-katolske kirke, og det betyder, at mere end halvdelen af de år, vi nu fejrer, har vi fælles med landets katolikker. Ved reformationen brød vi med katolikerne og de næste 150 år følte den unge evangelisk-lutherske kirke sig så truet af en modreformation, at hverken konger

Jubilæet er først og fremmest en fejring af, at kristendommen er blevet delt mellem mennesker og har sat sig spor i vores liv. Babysalmesang er en af folkekirkens største succeser og har vundet indpas som en aktivitet, der samler et utal af forældre og babyer i kirken. Foto: Folkekirken.dk

eller kirkens ledere turde give plads til andre trossamfund; men fra 1682 blev Den Katolske Kirke, Det Jødiske Samfund og Den Reformerte Kirke anerkendte trossamfund i Danmark.

Med Grundloven af 1848 opnåede danskerne religionsfrihed, og baptisterne etablerede sig stærkt i stiftet. Det samme gjorde mange andre frimenigheder, og de er vokset i tal, som årene er gået.

I Roskilde Stift har venskabet med kristne brødre og søstre ført til et tæt økumenisk samarbejde. Det afspejler sig ikke mindst i, at vi netop her i jubilæumsåret er sammen om at arrangere de danske kirkedage, "Himmelske Dage i Roskilde", i Kristi himmelfartsferien. Vigtigst er dog de mange samtaler, fælles gudstjenester og arrangementer, som hele tiden finder sted på lokalt niveau overalt i stiftet.

Roskilde Stift omfattede en kort tid i 1000-tallet også Skåne, og der er stadig en meget tæt forbindelse mellem Roskilde Stift og vores venner

fra Lund. Fra Absalons erobring af Arkona og frem til reformationen hørte Rügen også under stiftet. Det markerer vi ved at have et særligt venskabsbånd og gensidige besøg.

Kirken sprudler af liv og mod

I dag har kirken fundet sine ben mellem ikke bare mange kristne brødre og søstre og internationale kirkesamfund, men eksisterer også i sameksistens med andre religiøse retninger. I stiftet er der en tæt dialog med disse. Kirken forsøger at løfte sin del af arbejdet med vellykket integration. Det sker gennem migrantarbejde og ved at føre religionsdialog og yde diakoni i asylcentre.

Kirkehistorikeren P.G. Lindhardt sagde engang i en prædiken, at kirken af og til bliver bange for ikke at kunne klare sig over for andre religioner, politiske strømninger eller sekulariseringen af samfundet. Eller bange for ikke at gøre nytte. Når kirken bliver bange for disse ting, er det egentlig et udtryk for, at den er blevet bange for sig selv. Kristendom er, at sandheden (ordet

om Kristus) kommer til os – selv gennem lukkede døre. Og lige siden den første påskemorgen er kirkens liv og vækst blevet varetaget af både bange og tvivlende mennesker.

Igennem 1000 år har vi ofte været bange på kirkens vegne, men lige præcis 1000-årsfejringen og de mange historier, viser os, at kirken ikke står og falder med, hvad vi formår. Evangeliet er brudt igennem gang på gang, når vi mennesker har været hovmodige, bange, dovne og uforsonlige. Det er værd at fejre!

DANMARKS KIRKER

Man kan læse om alle stiftets kirkers historie i Nationalmuseets store opslagsværk "Danmarks kirker". Find opslagsværket her: www.danmarkskirker.natmus.dk/kirkesoegning/

Mød Stiftamtmanden

Bliv klogere på stiftamtmand-hvervet, der har eksisteret siden 1793 og mød ankechef Henrik Horster, der i dag udfylder rollen

Tekst: Sidsel Drengsgaard.

Foto: Christina Molbech

Der er én ting, som Henrik Horster er ærgerlig over, når det gælder sit hverv som stiftamtmand i Roskilde Stift – og de fire øvrige stifter, hvor han ligeledes udgør en del af stiftsøvrigheden.

Det vender vi tilbage til.

For hvad er en stiftamtmand i grunden? Og hvem er Henrik Horster, der udfylder dette hverv?

For at få svar, må vi en tur til Ankestyrelsen på Teglholmen i København. Her tager Henrik Horster imod for at gøre os klogere på netop de to spørgsmål. Her er han nemlig ankechef inden for børne-, lærings- og handicapområdet.

”Ja, det er jo nogle lidt andre rammer end Roskilde Domkirke, det her,” siger han med et smil og uddyber:

”Det er jo gode bygninger, der fint tjener deres formål som kontor for Ankestyrelsen. Men der er ikke den samme sjæl og åndfuldhed, som man oplever, når man besøger Roskilde Domkirke og Det Gule Palæ.”

Hvad er en stiftamtmand?

Og netop den åndfuldhed – og den tradition – han trådte ind i, da han i 2019 blev udnævnt til stiftamtmand i fem af landets stifter, har han stor respekt for.

Henrik Horster sætter pris på sit hverv som stiftamtmand. Det har udvidet hans horisont, fortæller han. Her i en tænksom stund under Landemodegudstjenesten i Roskilde Domkirke i juni 2021 sammen med borgmester i Roskilde Tomas Breddam. Foto: Rune Hansen

Institutionen har da også en lang tradition og går helt tilbage til 1793, hvor stiftsøvrigheden blev etableret som et kollegialt tilsynsorgan bestående af biskoppen som repræsentant for kirken og stiftamtmanden som repræsentant for først kongen og sidenhen staten.

Som titlen stiftamtmand antyder, faldt hvervet oprindeligt sammen med hvervet som amtmand. Amtmandens centrale opgaver var at repræsentere kongen og siden statsmagten samt udføre en række regionale forvaltningsopgaver. I de amter, hvor der var bispesæder, var det amtmanden, der bestred hvervet som stiftamtmand.

Hvorfor Ankestyrelsen?

Med kommunalreformen i 2007 blev amterne nedlagt, og hvervet blev nu lagt i statsforvaltningen, hvor landets fem forvaltningsdirektører hver varetog hvervet i to stifter. Da statsforvaltningen blev nedlagt i 2019 kom opgaven formelt til at ligge hos Ankestyrelsens direktør, der har delegeret den til Henrik Horster og hans

kollega Erling Brandstrup, som hver varetager opgaven i fem stifter.

"Da opgaven overgik til Ankestyrelsen forhørte man sig både i Kirkeministeriet, i stiftsadministrationerne og hos biskopperne, om de ønskede at fastholde hvervet. Det var der bred enighed om. Der blev lagt vægt på, at folkekirken ligesom andre offentlige instanser, der varetager en stor økonomi og træffer juridiske afgørelser, har brug for et tilsyn," forklarer Henrik Horster.

Men hvorfor blev hvervet knyttet til Ankestyrelsen?

"En væsentlig del af de centrale tilsyn i det danske samfund ligger i Ankestyrelsen. Derfor faldt Kirkeministeriets øjne på os," forklarer ankechefen.

De formelle og uformelle opgaver

Og opgaven varetages i et samarbejde mellem biskoppen og stiftamtmanden, der tilsammen udgør stiftsøvrigheden. De centrale opgaver er at

føre juridisk og økonomisk tilsyn med menighedsråd og provstiudvalg og at sikre kulturværdier knyttet til folkekirken i forbindelse med byggesager både i og omkring kirkerne.

"Mere uformelt står jeg som stiftamtmand også til rådighed for biskoppen, hvis han ønsker sparring i svære juridiske sager eller personalesager, og gerne vil drøfte det med en anden end de ansatte på stiftskontoret," fortæller Henrik Horster.

Og så følger der også mere ceremonielle opgaver med, nemlig deltagelse i landemoder og større kirkelige handlinger som eksempelvis en bispevielse.

Og ved disse lejligheder går stiftamtmanden forrest, ved biskoppens side, når præsterne går i procession.

"Lige den del af opgaven er selvfølgelig eksotisk for en juridisk, statslig embedsmand som mig. Det er på en og samme gang meget højtideligt, men også meget nede på jorden. Præ-

sterne er glade og sludrer på kryds og tværs, når de går mod domkirken.”

Den første procession

Den første procession, Henrik Horster gik med i, var i Roskilde Stift.

”Der følger jo ikke en manual med. Men Peter Fischer-Møller er utrolig uformel og tog så godt imod mig, så det var en vældig fin start,” lyder det.

Forinden var han dog lidt i tvivl om dresscode – de øvrige deltagere i processionen havde jo præstekjole på.

”Jeg ringede til biskoppen og spurgte, hvad behørig påklædning var. Og så sagde han, at et jakkesæt fint kunne gå an, men at kjole og hvidt jo er festligt,” husker Henrik Horster tilbage.

Så kjole og hvidt blev det.

”For man skal ikke beskyldes mig for ikke at være festlig,” siger han med et grin.

Sovsekandehatten

Også er vi tilbage ved den ene ting, han er ærgerlig over ved sit hverv som stiftamtmand.

”Jeg er jo frygtelig ærgerlig over, at de har afskaffet sovsekanden. Altså den fine hat, som hørte til stiftamtmandens gallauniform. Jeg mener, den blev afskaffet i 1980’erne. Man kan dog se den på senere fotografier, da de siddende stiftamtmand blev ved med at bruge den indtil deres pensionering. Det forstår jeg godt!”

Og netop sovsekandehatten var det eneste Henrik Horster kendte til funktionen som stiftamtmand, da hans direktør for lidt mere end to år siden spurgte ham, om ikke det var et hverv, han kunne tænke sig at udfylde.

”Jeg kan huske, at jeg på tv har set dronningen blive modtaget for fuld musik af stiftamtmanden med vajende fjer i sovsekandehatten.”

En varm velkomst

Men med knap tre års erfaring som stiftamtmand og mere end et dusin

*Stiftamtmand P.H. Lundsteen og Borgmester Carl Emil Hansen fotograferet i Nakskov i 1966, hvor de venter på kongeskibets ankomst. Her ses den karakteristiske sovsekandehat, der engang var en del af stiftamtmandens gallauniform. I dag kan et jakkesæt fint gå an, men Henrik Horster foretrækker kjole og hvidt. Det er mere festligt, siger han.
Foto: Nakskov Lokalhistoriske Arkiv*

landemoder og processioner rigere er han blevet fortrolig med rollen – og er kommet til at holde meget af den.

”Kirkefolk er enormt gode til at tage imod og til at få nye til at føle sig velkomne. Det har været fuldstændig ukompliceret i alle fem stifter, faktisk har jeg aldrig i en arbejdsmæssig sammenhæng før prøvet at blive taget så godt imod,” fortæller han.

Hans forudgående kendskab til folkekirken har han i høj grad giftet sig til. Hans hustru, Charlotte Horster, er datter af to organister og har selv været kirkesanger i mange år i flere forskellige kirker.

”Det er ad den vej, jeg er blevet introduceret for kirken,” fortæller han.

Han mødte sin hustru, der også er jurist, i Ankestyrelsen.

”Så søgte hun væk og har arbejdet flere forskellige steder, men lige for nylig er hun tiltrådt som souschef indenfor HR-området i Kirkeministeriet,” fortæller han.

En udvidet horisont

Så folkekirken fylder nu i begge deres arbejdsliv – og det sætter Henrik Horster pris på.

”Jeg oplever en anden tilgang til tingene i folkekirken end i statsadministrationen generelt. Jeg har virkelig fået udvidet min horisont og sætter stor pris på, at der her er andre ting på programmet end udelukkende jura og økonomi.”

Og selvom jura og økonomi – og sidenhen ledelse – er blevet Henrik Horsters hjemmebane, var det ikke her, han begyndte.

”Jeg er oprindeligt uddannet lærer og holdt meget af at undervise, men jeg havde lyst til noget andet og mere. Hvorfor det så blev jura, ja, det tror jeg, hænger sammen med, at jeg altid har haft en social indignation og altid har været socialt engageret. Vi har for eksempel været aflastningsfamilie i flere år. Med juraen kan jeg være med til at sikre en bedre indsats på det sociale område, og det ligger mig på sinde,” fortæller han.

Den 60-årige ankechef arbejder da også dagligt med at optimere kommunernes indsats og afgørelser inden for socialområdet – og med at omgøre kommunale afgørelser, når de ikke er truffet korrekt. Hvis han altså ikke lige går forrest i en procession eller deltager i et landemode.

HENRIK HORSTER

Født i 1961 i Herlev. Uddannet skolelærer og siden jurist. Har en master fra CBS i ledelse. Ankechef i Ankestyrelsen. Stiftamtmand i Roskilde Stift, samt i Fiens, Københavns, Helsingør, og Lolland-Falsters stifter.

Gift med Charlotte Horster. De har to voksne døtre, to børnebørn og endnu et på vej. Bor i Humlebæk.

Vidste du...

%

at 78,1 procent er medlem af folkekirken i Roskilde Stift

I Roskilde Stift er der 737.202 indbyggere og ud af dem er 572.615 medlem af folkekirken. Det svarer til en medlemsprocent på 78,1 procent.

at man fra 1542 blev skilt i Roskilde

I 1542 indførte man Tamperretten, der udelukkende skulle behandle ægteskabssager. Det var en domstol, der trådte sammen i Roskilde – og senere i København – fire gange årligt på de såkaldte tamperdage. Her skulle både gejstlige og verdslige embedsfolk tage stilling til, om ægtepar måtte lade sig skille. Der var kun tre legitime grunde til at blive skilt: Hvis ægtefællen var utro, hvis du blev forladt uden gyldig grund, eller hvis din ægtemand var impotent.

at bispevalg først blev indført i 1922

Fra reformationen og indtil 1922 blev stiftets biskop udpeget af kongen og siden regeringen. Siden 1922 er det stiftets præster, menighedsrådsmedlemmer og repræsentanter for valgmenighederne, der ved direkte valg vælger stiftets biskop.

“

Roskilde Stift var dermed født og har lige siden været et uomgængeligt kraftcenter og fundament i dansk kirkeliv.

Kirkeminister Ane Halsboe-Jørgensen (S) om Roskilde Stifts grundlæggelse i 1022

at bispeseglet er blevet digitaliseret

Forud for stiftsjubilæet er Roskilde Stifts bispesegl blevet digitaliseret af grafiker Mette Glyholt.

Seglet er første gang omtalt i en historisk kilde tilbage fra 1251, hvor Jacob Erlandsen var biskop i Roskilde.

Hovedmotivet er apostlen Peters to nøgler, som man også finder i pavens segl – og det var netop en af Romerkirkens paver, Sct. Lucius, der i middelalderen var blevet helgenkåret, som blev stiftets skytshelgen.

De to nøgler henviser til Jesu ord i Matthæusevangeliet kapitel 16, vers 19:

"Og jeg siger dig, at du er Peter, og på den klippe vil jeg bygge min kirke, og dødsrigets porte skal ikke få magt over den. Jeg vil give dig nøglerne til Himmeriget, og hvad du binder på jorden, skal være bundet i himlene, og hvad du løser på jorden, skal være løst i himlene."

at visitatsbøger kan være kras læsning

Jacob Peter Mynster, der var biskop fra 1835 til 1853, tog hvert sommerhalvår på visitats i sit store stift for at føre tilsyn med kirkelivet i sognene. Han nedfældede sine iagttagelser i visitatsbøger, som vi stadigvæk har bevaret. Visitatsbøgerne var fra biskoppens side tænkt som private noter, men kirkehistorikere har været så venlige at udgive dem i bogform, så vi kan få indblik i hans ærlige kommentarer om sognene. Til eksempel hedder det i 1841 om en præsts prædiken: "Et indhold var det vanskeligt at samle af den uden tvivl løse tale og det unaturlige, utydelige foredrag. Han ser ved hvert komma ned i papiret for derfra at hente det næste." I 1849 aflægger han igen samme sogn og præst visitats, og her skriver han: "Foredraget er blevet endnu utydeligere og mere affekteret, så man kun kan forstå enkelte ord. Prædikenen var lang og med mange pauser ... måske den dårligste prædikant i stiftet."

at Harald Blåtand måske er begravet i Roskilde Domkirke

Vi ved med sikkerhed, at 38 konger og dronninger har deres sidste hvilested i domkirken. Ifølge nogle historiske kilder ligger Harald Blåtand og Svend Tveskæg også begravet i kirken, men det er dog usikkert, om det rent faktisk forholder sig sådan.

BISPERÆKKEN 1022 — 2022

Gerbrand ca. 1022-1029/30

Avaco/Aage ca. 1030- sidst i 1050'erne

Vilhelm ca. 1060-1073/74

Svend Nordmand 1074-1088

Arnold 1088-1124

Peder 1124-1134

Eskil 1134-1137

Ricco/Rike 1137-1138/39

Asker/Asser 1139-1158

Absalon 1158-1191

Peder Sunesen 1191-1214

Peder Jakobsen 1214/15-1224/25

Niels Stigsen 1225-1249

Jacob Erlandsen 1249-1254

Peder Bang 1254-1277

Stig (usikkerhed m. h. t. navn) 1278-1280

Ingvar (usikkerhed m. h. t. navn) 1280-1290

Johan / Jens Krag 1290-1300

Oluf 1301-1320

Johan / Jens Hind 1321-1330

Johan / Jens Nyborg 1330-1344

Jakob Poulsen 1344-1350

Henrik Ge(e)rtsen 1350-1368

Niels Jepsen Ujfeldt 1368-1395

Peder Jensen Lodehat 1395-1416

Jens Andersen Lodehat 1416-1431

Jens Pedersen Jernskæg 1431-1448

Oluf Daa 1449-1461

Oluf Mortensen 1461-1485

Niels Skave 1485-1500

Johan Jepsen Ravensberg 1500-1512

Lage Urne 1512-1529

Absalon (1158 til 1192)

Nok den mest kendte og magtfulde af Roskildes biskopper. Han var samtidig ærkebiskop af Lund fra 1178 til 1201. Han uddannede sig i Paris, var rig og magtfuld – både kirkefader og politiker. Han var Kong Valdemar den Stores rådgiver og især kendt for at drage på korstog mod venderne. Han byggede bispeborgen, der er forgængeren til Det Gule Palæ, byggede videre på domkirkerne i Roskilde og Lund, opførte Æbelholt Kloster og Sorø Kloster og Klosterkirke samt flere andre kirker. Han stod bag den Sjællandske Kirkeret fra 1171. Han har lagt navn til Absalonbuen, der blev bygget omkring år 1200 for at forbinde domkirken og bispeborgen – i dag Det Gule Palæ.

Peder Jensen Lodehat (1395-1416)

Oprindelig kannik i Roskilde, men blev ved Dronning Margrethe den førstes tiltrædelse som regent hendes trofaste rådgiver og kansler. Dermed en af hovedarkitekterne bag Kalmarunionen – og måske forfatteren bag unionskontrakten. Var biskop først i Växjö, så Århus og til sidst i Roskilde. Skaffede Roskilde Stift stor rigdom og understøttede Margrethe den første økonomisk. Han stod også bag flytningen af dronningens gravsted fra Sorø til Roskilde Domkirke. Han lod opføre Skt. Sigfrids Kapel i nordre tårn i domkirken, hvor han selv er begravet. Opførte tillige herregården Gjorslev på Stevns.

Peder Palladius (1537-1559)

Uddannet hos Luther og Melanchton i Wittenberg. Første biskop efter reformationen og primus motor i at få omvendt danskerne til den evangelisk-lutherske tro. Hans indsats som kongens rådgiver, som professor ved universitetet, som forfatter af kirkens første alterbog og mange andre skrifter, kan vanskeligt overvurderes. Men vigtigst af alt står hans visitatser rundt til samtlige sogne på Sjælland – og den visitatsbog han førte, som er bevaret for eftertiden.

Joachim Rønnow 1529-1536
Peder Palladius 1537-1560
 Hans Albertsen 1560-1569
 Povl Johan Madsen 1569-1590
 Peder Wiinstrup 1590-1614
 Hans Poulsen Resen 1614-1638
Jesper Brochmand 1638-1652
 Hans Hansen Resen 1652-1653
 Laurids Scavenius 1653-1655
 Hans Svane 1655-1668
 Hans Wanda 1668-1675
 Hans Bagger 1675-1693
 Henrik Bornemann 1693-1710
 Chr. Vill. Worm 1710-1737
 Peder Hersleb 1737-1757
 Ludvig Harboe 1757-1783
 Nic. Edinger Balle 1783-1808
Fr. C. Münter 1808-1830
 P. E. Müller 1830-1834
Jacob Peter Mynster 1834-1854
 Hans Lassen Martensen 1854-1884
 Bruun Juul Fog 1884-1895
 Thomas Skat Rørdam 1895-1909
 Peter Madsen 1909-1911
 Harald Ostenfeld 1911-1922
 H. Fønnesbech-Wulff 1923-1934
 Axel Rosendal 1935-1953
 Gudmund Schiøler 1953-1969
 Hans Knist 1969-1980
 Bertil Wiberg 1980-1997
 Jan Lindhardt 1997-2008
 Peter Fischer-Møller 2008-

Jesper Brochmand (1638-1659)

Uddannet i Holland, rektor på Herlufsholm, hvor han selv havde gået som barn, senere professor i teologi ved Københavns Universitet og biskop fra 1639. Hovedmanden bag den danske ortodoksi og 1600-tallets betydeligste danske teolog. Forfatter til et utal af lærde skrifter, hvoraf særligt hans prædikensamling, "Huspostil", blev en normgivende andagtsbog til langt op i 1800-tallet. Lærer og senere rådgiver for Christian d. 4. En nidkær kæmper mod katolicismen og havde et stort fokus på kirketugt.

Friederich Münter (1808-1834)

Dygtig videnskabsmand med interesse for alle universitære fag – herunder også naturvidenskabelige. Særlig indsats inden for kirkehistorie og arkæologi. Uddannet og berejst i hele Europa, og i 1788 professor i teologi. Stod bag oprettelsen af Nationalmuseet (1808), Pastoralseminariet (1809), Sjællands Stiftsbibliotek (1812) samt Bibelselskabet (1814). Rummelig under vækkelsesernes frembrud. Et enormt forfatterskab inden for teologi, filosofi, filologi, arkæologi, historie og numismatik. Eget bibliotek på mere end 15.000 bind og uden sammenligning den bedst uddannede nogensinde på Roskildes bispestol.

Jacob Peter Mynster (1834-1854)

Lærd teolog, hofprædikant, lærer ved Pastoralseminariet samt medopretter af Bibelselskabet, inden han blev biskop. Kæmpede for at bevare den klassiske dannelse. Skulle forsvare statskirken mod vækkelsesernes frembrud og de kirkelige retningers konsolidering. Kierkegaard og Grundtvig havde et særlig problematisk forhold til Mynster. Han var en dygtig administrator og en flittig visitator. Han forsøgte at holde sammen på kirken ved at bekæmpe reformer og satte det fælles foran den enkeltes ret. Hans store forfatterskab og hans evne som prædikant har ydet stor indflydelse på både samtiden og eftertiden.

En grillet pølse med historisk strejf

Pølsemaker og slagter Leif "Luffe" Larsen fra Asnæs i Odsherred står bag står bag en kollektion af jubilæumspølser - med helt særlige navne

Tekst og foto: Otto Lundgaard

"Ingen kamp uden pølser!" Sådan lyder et slogan kendt fra søndagens kamp. Altså ikke i kirken, men i en anden ende af byen - nemlig på det lokale idrætsanlæg, hvor indtagelse af godt til ganen og maven hører med.

Ikke desto mindre kan sloganet gen-anvendes i udvidet form, når jubilæumsfestlighederne finder sted i Palægården. For her vil slagter og pølsemaker Leif "Luffe" Larsen sælge grillede pølser fra sit telt.

Pølserne er hjemmelavede, og der vil endog være tale om særlige jubilæumspølser, som bliver æltet, kogt og røget i slagterafdelingen i Super-Brugsen i Asnæs i Odsherred Provsti.

Her har Leif "Luffe" Larsen været ansat som slagter og pølsemaker i de sidste 27 år af en karriere, der nærmer sig et halvt hundrede år, og her i Asnæs bliver farsen til jubilæumspølserne æltet på maskine.

"Man får mere smag af pølsen, når man ælter, i stedet for at man kværner for meget igennem," forklarer Leif "Luffe" Larsen over en kop kaffe i slagterafdelingens baglokale.

Pølsefars med historisk strejf

Pølsefarsen består hovedsagelig af hakket svinekød, men der er også

“

Pølsen har været kendt som næringsmiddel i flere tusind år, og såvel de gamle grækere som romere spiste pølser

tilføjet lidt hakket oksekød for at opnå en bedre smag. Slagteren pointerer, at æltningen af farsen gør, at man bedre kan se krydderurterne i det færdige produkt. Thi netop de grønne urter er et særkende for jubilæumspølserne:

"Jeg bruger persille og ramsløg og nogle af de andre gamle krydderurter," fortæller Leif "Luffe" Larsen og tilføjer, at han til jubilæumsfejringen også vil lægge frankfurtere på grillen.

"Der kommer måske børn, og jeg ved af erfaring, at børn ikke er meget for noget, der er for mange blomster i," siger han med et grin. "De peger i hvert fald på de almindelige uden, det ved jeg!"

Idéen opstod på en løbetur

Idéen til jubilæumspølserne opstod som lidt af en tilfældighed. Om end

det var en tilfældighed af den slags, der opstår naturligt, når mennesker mødes. Leif "Luffe" Larsen løbetræner nemlig i en lokal løbeklub, hvor også provst i Odsherred, Karin Bundgaard Nielsen, træner.

"Jeg er med i udvalget omkring 1000 års jubilæet, og dér har vi snakket om at præsentere nogle produkter til markering af jubilæet, øl, smykker, whisky," fortæller Karin Bundgaard Nielsen.

"Den vendte jeg med Luffe, da vi løb, og kom på den idé at fremstille grillpølser med urter, som måske ikke lige var fra for tusind år siden, men sådan cirka."

På den måde, tilføjer provsten, når jubilæumsfestlighederne også til yderkanten af stiftet.

”Måske vil det give folk fra Odsherred lyst til at tage til Roskilde og deltage i fejringen,” siger hun.

Køb grillede jubilæumspølser

”Jubilæumspølserne skal grilles,” lyder Leif ”Luffe” Larsens anbefaling.

”Altså, de er jo egentlig en færdigvare. Man kan spise dem, som de er, som man kan med en rød pølse; de er blevet kogt og røget herude, så de er færdige, inden de skal grilles. Men jeg må sige, det gør det alligevel lidt bedre, at man får varmet dem op, fordi der jo kommer mere smag i dem.”

Og de vil netop blive solgt grillede i forbindelse med fejringen af 1000-års jubilæet – og det vil de blive af Leif ”Luffe” Larsen selv.

Pølsen har været kendt som næringsmiddel i flere tusind år, og såvel de gamle grækere som romere spiste pølser. Her i Danmark anses pølsen som en madvare, vi har båret med os fra middelalderen – på linje med svinekødet, krydderurterne, saltet og øllerne.

Leif ”Luffe” Larsen producerer fem forskellige jubilæumspølser, der navngives efter de navnkundige biskopper Gerbrand, Absalon, Palladius, Mynster – og selvfølgelig en Peter, da samtlige tre sjællandske bisper i jubilæumsåret bærer dette navn.

JUBILÆUMSMARKED I PALÆGÅRDEN

Fredag den 28. og lørdag den 29. januar vil der blive holdt jubilæumsmarked i Palægården. Der vil være mulighed for at købe en række jubilæumsprodukter for eksempel jubilæumspølser med bispenavne, jubilæumssøl fra to lokale bryggerier samt cider og æblemost fra endnu en lokal producent. I kan også glæde jer til en jubilæumswiskey og lækkerier fra den lokale ostedhandler.

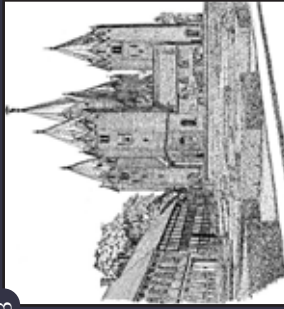
1

2

3

4

Oplev 1000 års historie

tag på tur i Roskilde Stift

20

19

18

17

Willemoesmonumentet

Monumentet er rejst på kirkegården ved Odden Kirke som mindesmærke for de faldne i slaget ved Sjællands Odde i 1808. Nederst et mindeord skrevet af Grundtvig. Ved monumentet ligger to pyramider af de oprindelige kanonkugler.

Kalkmalerier i Højby Kirke

Her er løver, martyrer, konger og selvfølgelig ærkeenglen Mikael, der på dommedag hjælper Gud med at veje sjælene – og på kalkmaleriet snyder han med vægten til fordel for en synder.

Helvedesgabet

Kalkmalerier af Isefjords-mesteren fra 1400-tallet i Tuse kirkes loft viser Djævelen, der indfanger de afdøde til evig pinself.

Vor Frue Kirke i Kalundborg

Nordeuropas eneste femtårnede centralkirke. Den opført imellem 1200 og 1230, og skal lede tanken hen på "Det himmelske Jerusalem", da man i Middelalderen forestillede sig Det himmelske Jerusalem som en befæstet by med fem tårne.

2

1

11

3

8

Hvideslægtens vugge

Fjenneslev Kirke er nært knyttet til den magtfulde Hvideslægt – og kirkens to tårne er kendt fra et folkesagn og fra Oehlenschlägers berømte digt "De tvende kirke-tårne". I kirken kan man se det berømte kalkmaleri af Asser Rig og fru Inges overrækkelse af kirken til Herren.

Biskop Absalons grav

Graven i Sorø Klosterkirke har været åbnet to gange og i en udstilling kan man se Absalons bispering og rester af hans bispestav.

Bjærnede Rundkirke

Middelalderlig rundkirke og den eneste bevarede af sin slags på Sjælland.

9

10

12

Niels Hemmingsens grav

1500-tals teologen anses for at være blandt de danske teologer, der har opnået den største berømmelse uden for landets grænser. Se hans grav blandt storslåede kongegrave i Roskilde Domkirke.

Sankt Jørgensbjerg Kirke

Stiftets ældste og stadig fungerende kirke fra 1000-tallet. Kirken ligger højt i Roskilde med udsigt over fjorden.

Epitafium

Væghængt gravmonument i Køge kirke over provst Glob og hans fire afdøde hustruer og otte børn. Der findes 13 epitafier og 125 gravpladser i gulvet i kirken.

17

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

Dagmarkorset

Dagmarkorset blev fundet i 1683 i en kongelig grav i Sct. Bendts Kirke i Ringsted. I dag er originalen på Nationalmuseet, men se findestedet og kirkens fornemme kopi.

4

Hellig Anders Høj

Højen, hvorpå der er rejst et kors, finder man på Kørshøjvej i Slagelse. Den optræder i middelaldersagnet om Hellig Anders, der var præst i Slagelse og på mystisk vis blev bragt hjem af en engel fra en pilgrimsfærd til Jerusalem.

6

Slagelse Kloster

Helligåndssalen er den ældste del af klosteret og er udsmykket med fresker af Niels Larsen Stevns.

19

5

Herlufsholm

Det storslåede bygningskompleks Herlufsholm består af kirke, gods og kostskole. Herluf Trolle og Birgitte Gøye grundlagde stedet i 1565, og i kirken, bag alteret, finder man deres gravmæle.

Glasmosaik

Maja Lisa Engelhardt står bag Holsted Kirkes altertavle, der udgøres af en glasmosaik, der måler 6 x 4,6 meter.

20

Damsholte Kirke

Damsholte Kirke, Danmarks eneste rokokokirke i en landsby, blev opført af arkitekt Philip de Lange i 1741-1743 med løgkuppel og gulalketydre.

Svinø Kirke og mindelund

Øens kvinder samlede ind blandt godt 250 øboere, og finansierede dermed halvdelen af kirkebyggeriet. Kirken blev opført i 1900. Ved kirken er en mindelund for faldne flyvere under 2. verdenskrig.

Høtherhøjen

Hårlev Kirke er bygget i perioden 1080 til 1275 i romansk stil af kridtkvadre og munkesten – og på kirkegården bag kirken finder man en stor gravhøj fra den sene jernalder eller vikingetiden.

Stiftets tre kendte kors

Tre af landets mest kendte kors-smykker er fundet i Roskilde Stift. De er så særlige, at de udstilles på Nationalmuseet. Læs de dramatiske og spektakulære fortællinger om de tre kors her

Tekst: Otto Lundgaard og Sidsel Drengsgaard

Dagmarkorset

Dagmarkorset er fundet i Ringsted – og er lidt af en gåde.

I 1683 lod præsten Christen Blichfeldt udgrave et gravkammer til sig og sin familie i Sct. Bendts Kirkes gulv. Sådanne anlægsarbejder var dengang skik og brug blandt gejstlige og borgerskabets spidser, og da nationalromantikken var et endnu ukendt begreb, måtte de kongelige grave vige. Valdemar den Stores datter Richiza, Dronning af Sverige, og hans første hustru Dronning Dagmar lå på det sted, hvor man fandt korset – som en usikker tradition efterfølgende har knyttet til Dagmar. For vi ved ikke, om Dagmar har båret dette kors; men folkevisens fine ry har så at sige lagt hendes navn til korset.

Der er tale om et 3,4 cm højt, 2,9 cm bredt og 0,3 cm tykt relikviekors i guld og emalje, fremstillet i Byzans i 1000-tallet. På korsets ene side vises den korsfæstede Jesus, på den anden side Jesus med Jomfru Maria og Johannes Døberen samt de græske helgener Johannes Chrysostomus og Basilios den Store. Korsets lille hulrum har givet plads til et relikvie, måske en splint af Kristi kors.

Dagmarkorset er nu på Nationalmuseet, mens en kopi kan ses i en montre i Sct. Bendts Kirke i Ringsted. Ved bryllupper i kirken bliver bruden tilbudt at bære denne kopi i en gylden halskæde. Mange siger ja – også foran alteret.

Orøkorset

Orøkorset kaldes også Margrethekorset – og her er man betydeligt mere sikker på navnet, der knytter sig til korset.

Det var nemlig den unge tjenestepige Bodil Margrethe Hansdatter, der i 1849 fandt dette gyldne kors på en nypløjet eng ved veststranden på nordspidsen af Orø. Ikke langt herfra fandt hendes to morbrødre den kæde, der hører til korset. De indleverede kors og kæde til Oldnordisk Museum og fik udbetalt danefædusør. De 162 rigsdaler, der blev Bodil Margrethes andel, betød at hun kunne blive gift med sit hjertes udkårne, en ung bondesøn fra Bybjerg på Orø.

Guldkorset er rimelig stort af et halssmykke at være: 8,3 cm langt, 6,25 cm bredt og med en vægt på 310 gram. Også Orøkorset er et relikviekors. Dets forside viser den korsfæstede Jesus, der under Guds hånd træder en orm eller drage under fode – symbolet på Guds magt over synden – samt en indskrift, der kan oversættes til "Olaf konge". På bagsiden ses Jomfru Maria.

Undersøgelser har påvist, at korsets graveringer og dyrehovederne på korsets kæde er nordiske, efter idé fra byzantinsk kunst. Således antages, at korset er fremstillet i Norden, formentlig omkring år 1100.

Det opbevares på Nationalmuseet, og en kopi kan ses på museet Orø Minder.

Roskildekors

Roskildekorset blev også opdaget ved en tilfældighed.

I 1806 blev en del af Roskilde Domkirkes inventar solgt på auktion. En lokal kobbersmed ved navn Gennerup købte en krucifiksgruppe fra 1200-tallet. Han havde brug for godt brænde. I dag ville det have været – ja, helligbrøde at gå løs med en økse på kirkeligt inventar, men tiden var en anden, og fortidsminder havde først og fremmest værdi for ejeren. Kristusfigurens hoved blev hugget over og åbenbarede et silke-indpakket kors i guld og emalje, besat med syv perler og femten ædelstene.

Fundet af Roskildekorset har lært os, at man i middelalderen indlagde relikvier i træskulpturer af Jesus, Maria og hellige personer. Det lærte kobbersmeden i al fald; tillige blev han klog, men også lidt rig af skade, idet han modtog 60 rigsdaler og 48 skilling i dusør for dette danefæ.

Roskildekorset er 6 cm langt. Det er fremstillet i 1100-tallet og af byzantinsk form med to korsarme. Også dette kors er et relikviekors, og i hulrummet har man netop fundet, hvad der kunne tænkes at være en splint af Kristi kors.

I dag kan Roskildekorset og Kristusfigurens halve hoved ses på Nationalmuseets udstillinger.

Jubilæumskors

I forbindelse med fejringen af Roskilde Stifts 1000-års jubilæum, har Stiftet bedt en lokal guldsmed i Roskilde, Anders Nielsen Hansen, om at nyfortolke Roskildekorset.

”Det har været vigtigt for mig, at det får et enklere og mere moderne udtryk,” fortæller guldsmeden om sit arbejde med nyfortolkningen. Han ejer sammen med sin hustru, Vivi Nielsen Hansen butikken og værkstedet Guldsmedene i Roskilde.

Smykket vil blive udstillet og solgt i forbindelse med jubilæumsfejringen og efterfølgende i butikken i Skomagergade.

Fra bogmangel til Mofibo

I 1800-tallet var bøger hverken hvermands- eller præsters eje, derfor oprettede man Sjællands Stiftsbibliotek, som stadig findes i dag

Tekst: Sidsel Drengsgaard

Hvis du skal besøge Sjællands Stiftsbibliotek, skal du have en aftale med stiftsbibliotekar Hans Michelsen.

Jeg står i foyeren på Roskilde Bibliotek. Jeg finder min iPhone frem og ringer op.

"Jeg kommer med det samme," lyder det.

Jeg bruger ventetiden på skærmen. Jeg kan lige tjekke en mail. Læse en nyhed.

Der går ikke længe, før han står i foyeren. Hjemmevant fører han mig ned ad trappen, ned i kælderetagen, ned ad en lang hvid gang, sætter nøgler i døre, der automatisk går op.

"Så er det lige herinde," siger han og peger på en tilforladelig hvid dør.

Og så står vi der.

"40.000 bøger," siger Hans Michelsen med et skævt smil. Han har haft ansvaret for de mange titler siden 1987, hvor han blev udnævnt til stiftsbibliotekar for landets ældste og største stiftsbibliotek.

Luthers skrifter og Roskildes ældste bibel

Han sætter sig ved skrivebordet. Det er der lige blevet plads til for enden

af den massive kompaktreol, der ved hjælp af håndtag, der drejes, giver adgang til samlingen.

Her er førsteudgaver af Martin Luthers flyveskrifter, der er trykt i Wittenberg i Tyskland, dengang Luther selv skrev og virkede i reformationsbyen. Her finder man gulnede udgaver af Grundtvigs skrifter, udgivelser af Roskilde-teolog Niels Hemmingsen og - ifølge Hans Michelsen - samlingens største perle, Roskildes ældste bibel. Den er trykt på latin i den tyske by Nürnberg i 1475.

Hans Michelsen forklarer, at det er en såkaldt inkunabel, hvilket betyder "vuggetryk", og altså betegner bøger fra bogtrykkerkunstens vugge.

"Stiftsbiblioteket er et skatkammer, men ikke bare de kostbare bøger er skatte. De mange andre titler er skatte, fordi de udgør en helt særlig kulturarv. Det er bøger, der er blevet udvalgt, læst og benyttet i hele stiftet."

Stiftsbibliotek ændrede domprovstens morgenrutine

Han læner sig lidt tilbage i kontorstolen og finder en nyere bog frem.

Det er Lucie Elise Fichs "Domprovsten i Roskilde" fra 1909. Heri fortæller hun om sin fars virke som domprovst - og om dengang, han, Jens Michael Hertz, etablerede Sjællands Stiftsbibliotek.

Domprovst Jens Michael Hertz, fortæller Lucie, læste gerne på sengen et par timer hver morgen, men da biskop Friederich Münter i begyndelsen af 1800-tallet foreslog ham at oprette et bibliotek til brug for den sjællandske gejstlighed, ændrede hans morgenrutine sig.

Før solen stod op, hver morgen klokken fem, spadserede han over Domkirkepladsen, låste domkirkens dør op og tog trappen op til Riddersalen over Helligtrekongers Kapel. Her arbejdede han flittigt på at etablere et stiftsbibliotek.

Og i 1811 gav Kong Frederik den Sjette tilladelse til at oprette Sjællands Stiftsbibliotek - og det skete med

Da man frygtede, at vægten af den voksende bogsamling ville forårsage et kollaps i domkirken, byggede man et nyt Stiftsbibliotek, der blev taget i brug i 1859. Bygningen kender vi i dag som Konventhuset. Foto: Roskilde Lokalhistoriske Arkiv

udgangspunkt i en samling på 5000 bøger, som man købte af Roskilde Katedralskoles daværende rektor, J. H. Tauber.

Før internet, Mofibo og lokale biblioteker

Biblioteket slog dørene op i 1812, og i tiden derefter blev samlingen løbende udvidet til 40.000 bind.

”Og det var ikke tilfældige bøger, der blev suppleret med. Et udvalg ledet af den siddende domprovst styrede indkøbet. Ikke kun af teologisk litteratur, men også humanistisk – og sågar religionskritisk litteratur,” fortæller Hans Michelsen.

”Forestil dig,” siger han og holder en lille pause.

”Forestil dig, en nyuddannet, ung og fattig præst, der får sit første embede i Skælskør. Her var der i begyndelsen af 1800-tallet ingen biblioteker i nærheden og da slet ikke internet eller e-bøger. Han kunne kun benytte de få bøger, han selv ejede. Og det var formentlig ikke så mange.”

På den måde var oprettelsen af Stiftsbiblioteket en væsentlig forbedring af præsternes arbejdsforhold. Alle præstegårde blev udstyret med et katalog over de bøger, som biblioteket rådede over – og herfra kunne præsterne fore-

Stiftsbiblioteket har mange af Martin Luthers prædikener. Her én, der er trykt i 1541 med træsnit af Cranach den yngre. Foto: Roskilde Stiftsbibliotek

tage lån, der tilmed kunne sendes og returneres per post, hvis rejsen til Roskilde var for lang og besværlig.

Frygtede kollaps i domkirken

Indtil 1859 udgjorde Riddersalen i domkirken stiftsbiblioteket, men som årene gik, fandt man ud af, at Riddersalen ikke var det mest oplagte sted til et bibliotek. Det kunne ikke opvarmes, så det var svært at arbejde der om vinteren.

”Og så blev man alvorligt i tvivl om, hvorvidt vægten af den voksende bogsamling ville forårsage et kollaps. Ville hvælvingerne over Helligtrekongers Kapel styrte sammen? I

Indtil 1859 udgjorde Riddersalen i domkirken stiftsbiblioteket. Her ses Jacob Kornerups tegning af biblioteket fra 1848. Foto: ROMU

begyndelsen af 1850’erne blev det opdaget, at der var sprunget et stykke af Kongesøjlen, der holdt hvælvingerne i kapellet oppe,” forklarer Hans Michelsen.

Derfor byggede man et nyt Stiftsbibliotek, der blev taget i brug i 1859. Og det er det, vi i dag kender som Konventhuset, hvor domkirken har menigheds- og administrationslokaler. I 1961 flyttede stiftsbiblioteket nemlig til mere tidssvarende lokaler i det dengang nye centralbibliotek – i dag Roskilde Bibliotek.

En unik kulturarv

Og i 34 år, siden 1987, har Hans Michelsen været ansvarlig for bogsamlingen ved siden af sit job som først bibliotekar og siden som en del af biblioteksledelsen. Men Stiftsbiblioteket, duften og støvet fra de gamle bøger og den vigtige kulturarv, de repræsenterer, har han endnu ikke sluppet.

”Man kan slå nærmest alt op på Google, og digitale bøger og systemer har fremmet adgang til alverdens kilder, men det kan altså ikke fuldt erstatte den oplevelse og den viden, der er tilgængelig i denne bogsamling.”

Hans Michelsen følger mig ud, for som han siger, er det ikke lige sådan at finde vej til og fra stiftsbiblioteket.

Og jeg tænker, at jeg har fået en oplevelse, man ikke kunne have googlet sig til.

A

Religionspædagogik i 1000 år

Stinna Ahrenst, religionspædagogisk konsulent, peger på vigtige nedslag i historien om oplæring i og formidling af kristendom gennem 1000 år

1022

De tidlige år

I kirkens første tid talte man ikke om religionspædagogik, men gudstjenesten, ritualerne og sidenhen salmerne var med til at oplære og danne den brede befolkning i den kristne tro. Kirkens arkitektur og indretning havde fra begyndelsen en pædagogisk effekt, og mange lærte deres bibelhistorie ved at betragte kalkmalerier.

Latinskoler og teologisk uddannelse ca. 1537

De første skoler i landet var drevet af først den katolske kirke, siden den lutherske, med det formål at oplære børn i den kristne tro samt forberede særligt de velhavende drenge på videre teologisk uddannelse. Den første skolelov var en del af Kirkeordinansen 1537, og her fremgik det, at der i enhver købstad skulle indrettes en latinskole.

Undervisning for alle ca. 1721

Fra 1721 til 1727 opretter Frederik d. 4. 240 skoler i landets 12 rytterdistrikter. Derfor kaldes skolerne rytterskoler, da de er for alle børn, der bor i distrikterne. Skolegang var nu for alle, og formålet var at oplære børn i den kristne tro som et supplement til den primære oplæring, der ifølge Luther burde foregå i hjemmet. Både i hjemmet og i skolen var udgangspunktet Bibelen og Luthers katekismer – samt en lang række katekismer, der gennem årene udsprang heraf. En katekismus er en slags håndbog med indføring i den kristne tro og moral.

Konfirmation 1736

I 1736 blev konfirmationen indført ved lov, og forud herfor gik en oplæring og en kundskabsprøve. Konfirmationen var knyttet til en række borgerlige rettigheder; en såkaldt konfirmationsattest var forudsætning for at kunne gifte sig, stå fadder og vidne, og den udløste også en skudsmålssbog, der fungerede som både pas, straffeattest og CV.

Skoleloven af 1814

Nu skulle alle børn under statsligt og kirkeligt tilsyn modtage undervisning indtil konfirmationen, på landet dog kun hver anden dag.

Børne- og ungdomsorganisationer fra ca. 1900

Organisationer som FDF, KFUM og KFUK og Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler har som formål at bidrage til kirkens trosoplærende arbejde blandt børn og unge.

Folkeskoleloven 1975

Med denne lov sker der en adskillelse af kirke og skole, og skolens undervisning må ikke længere være forkyndende. Dermed ændres der dramatisk på det historiske parløb mellem kirke og skole. Fra 1990'erne skal der også undervises i de øvrige verdensreligioner i de ældste klasser.

Religionspædagogisk opblomstring fra ca. 1980

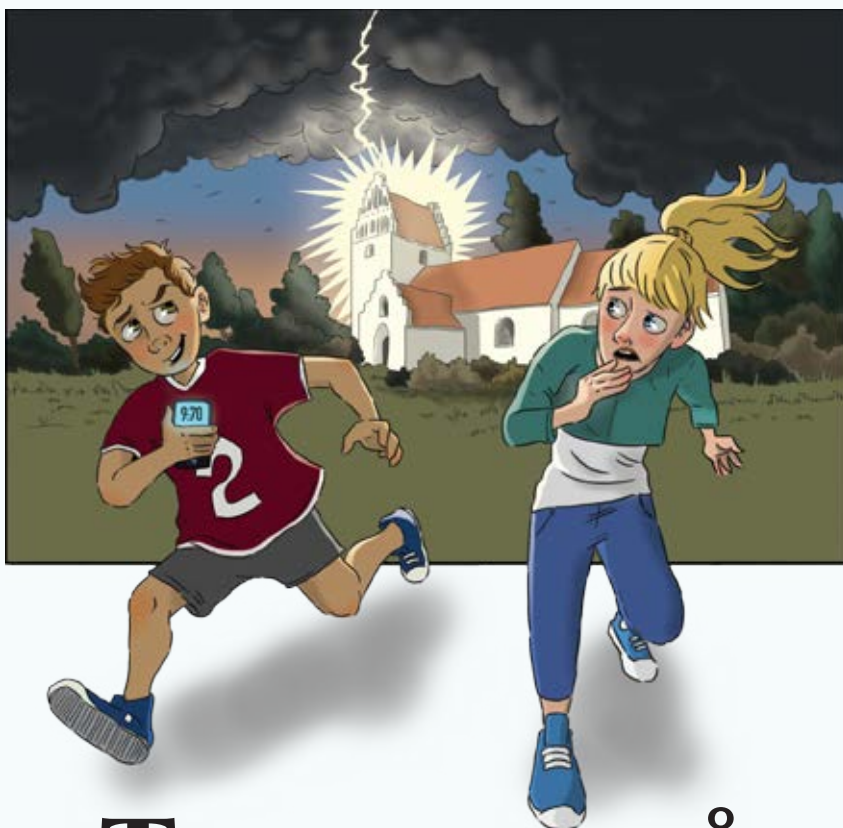
Fra 1978 samles man om religionspædagogiske studier på Præstehøjskolen i Løgumkloster, og i 1981 oprettes et lektorat i religionspædagogik. I 1992 fik vi den første folkekirkelige skoletjeneste, og de første religionspædagogiske stiftskonsulenter ansættes. Her er Roskilde Stift med fra begyndelsen og ansætter én samme år. Fra 1999 holdes der konfirmandtræf i Roskilde Domkirke, og i 2010 grundlægges Konfirmandcentret.

2022

C

a

b

Tag med på "Den store tidsrejse"

"Krrass, boom, krash – Åh nej! Lynet slår ned i kirken".

Alfred og Ida er på skolebesøg i deres lokale kirke, da lynet slår ned – og de sendes afsted på en dramatisk tidsrejse gennem kirkens og kristendommens historie i Danmark gennem 1000 år.

Alt sammen i tegneserien "Den store tidsrejse".

Alle børn og deres voksne inviteres med på en tidsrejse sammen med Ida og Alfred – og det foregår – løbende – som en del af jubilæumsfejringen lørdag den 29. januar 2022 kl. 10.00 til 15.00 i Sankt Ibs Kirke på Sankt Ibs Vej 2 i Roskilde. Man kan kigge forbi, som det passer, i tidsrummet.

Det er de folkekirkelige skoletjenester i Roskilde Stift, der står for eventen, og alle børn får tegneserien "Den store tidsrejse" med sig hjem, når de deltager.

Husk varmt tøj, da kirken ikke er opvarmet.

Sille og Sigurd i den gamle kirke

Er dit barn FDF'er, kender det stensikkert Sille og Sigurd – og hvis ikke, er de to gæve FDF'ere bestemt et bekendtskab hver.

Fire gange om året udgiver FDF en pixibog om de to FDF'ere Sille og Sigurd, der oplever alverdens ting. Og i den seneste udgave er de taget på tur til Roskilde Domkirke. Deres ven, egypten Felix, bliver væk, og de må lede efter ham. Her får de hjælp fra uventet kant – og deres søgen fører dem gennem krypter, lofter og skjulte døre og ikke mindst gennem gamle myter og sagn, der er en del af kirkens og Roskilde Stifts 1000-årige historie.

Historien er blevet til i et samarbejde mellem FDF og Roskilde Stift i anledningen af 1000-års jubilæet.

Pixibogen er sammen med en højt-læsningshistorie, andagter og møde-idéer sendt ud til alle FDF-kredse i Danmark.

Pixibogen deles gratis ud under jubilæumsfejringen.

Meget gamle bøger – og tegnebord

I Landemodesalen kan man se meget gamle bøger, der til daglig står i Roskilde Stiftsbibliotek. Du kan se en bibel, der er næsten 600 år gammel – med nogle meget fine og lidt pudsige tegninger, som man kalder træsnit. Stiftsbibliotekar Hans Michelsen ved rigtig meget om alle de bøger, der bliver udstillet, og man må gerne spørge ham, hvis der er noget, man gerne vil vide.

Det foregår i Landemodesalen lørdag den 29. januar fra klokken 10.00 til 16.00. I Det blå værelse i forlængelse af Landemodesalen, er der tegnebord.

Historien om folkekirkens demokratisering

Tidligere formand for Landsforeningen af Menighedsråd og aktiv i folkekirkelige sammenhænge i mere end tre årtier, Inge Lise Pedersen, tegner her historien om demokratiseringen af folkekirken i begyndelsen af 1900-tallet

Tekst: Inge Lise Pedersen

I 1848, året før Grundloven blev indført, skrev kultusminister D.G. Monrad til biskopperne, at de politiske ændringer også ville få *"...gennemgribende Indflydelse paa den danske Folke-Kirke, og at det navnlig maa blive Regeringens Opgave i Kirken at gennemføre de samme Grundsætninger, der er i Begreb med at gøre sig gældende i Staten"*.

Indtil da havde kirken været en del af staten, nu skulle den ligesom staten have en fri forfatning, og den skulle demokratiseres.

Fra 1915 da også kvinder og tyende fik valgret, kan man kalde Danmark demokratisk. Folkekirkens demokratisering gik langsommere – undtagen for kvinderne, der fik valgret til menighedsråd straks disse blev indført i 1903. I 1912 fik rådene flere beføjelser, blandt andet til at vælge præst, og i 1922 blev der indført provstiudvalg og bispevalg. Dermed var den stadig gældende folkekirkelige orden etableret.

Frem mod en demokratisering

Slutningen af 1800-tallet var præget af politiske kampe, og i folkekirken skændtes man om, hvordan en forfatning for kirken skulle indrettes. Skulle man begynde oppefra med et kirkeråd eller nedefra med menighedsråd, og hvordan skulle balancen mellem gejstlige og lægfolk være? Det var især præster, der diskuterede. Lægfolket ønskede at få indflydelse på præstevalg, men var ikke optaget af forfatningsspørgsmålet.

I 1859 fremlagde kultusminister Monrad et forslag til en kirkeforfatning, der byggede på valgte obligatoriske menighedsråd, og med både provstiråd, landemoder og et kirkeråd med lægt flertal. I 1884 tog han som biskop forslaget frem igen i det kirkelige råd, men uden at komme igennem med det. Som ny biskop tog Thomas Skat Rørdam spørgsmålet op i 1895 og fik støtte fra præsterne til, at man burde opbygge en kirkeforfatning nedefra. Dog med frivillige menighedsråd.

Forslag om menighedsråd

Det kom altså ikke som et lyn fra en klar himmel, da den magtfulde venstremand J.C. Christensen i 1900 fremsatte sit forslag om menighedsråd. Monrads princip om en demokratisering nedefra havde slået rod både blandt kirkefolk og politikere. Det springende punkt var, om man skulle bygge på sognet eller på menighedskredsen. Begge synspunkter havde markante fortalere i Sjællands stift.

Morten Pontoppidan, sognepræst i Stenløse, ivrede for menighedsråd allerede i 1899 og gik ind for almindelig valgret til alle døbte i sognet. Man kunne selvfølgelig risikere at få menighedsrådsmedlemmer, der ville have en præst, de kunne spille kort med, men man måtte vove springet til demokrati.

Modsat hævdede Julius Friis Hansen og Henry Ussing, begge knyttet til Københavns Kirkefond, at menighedsrådene burde bestå af bekendende kristne. Aktive og ligegyldige folkekirkemedlemmer skulle ikke stilles lige.

I 1922 blev der oprettet provstiudvalg. Her holdes der møde i Køge Provstiudvalg i foråret 2021. Foto: Rasmus Birkerød.

Mange præster var bekymrede for, at der ville blive valgt en masse ukirkelige medlemmer, når det var sognet, man byggede på, ikke menigheden.

En midtsjællandsk fortaler

J.C. Christensen delte ikke denne bekymring. Han mente tværtimod, at selve det, at få indflydelse på den lokale kirkes sager, ville medvirke til at gøre kirken afholdt af dens medlemmer. Hvad byggede han det på? Uden tvivl, at landkommunalloven 1867 havde fremkaldt en overraskende stor interesse for lokale politiske forhold. Det samme, mente han, ville ske i kirken, når man for eksempel fik indflydelse på præstevalg.

Menighedsrådsloven 1903 hviler på J.C. Christensens tro på styrken af den sognekirkelighed, han var vokset op med i Vestjylland, men den havde også sjællandske fortalere. Blandt andre Peder Severinsen, sognepræst i Bringstrup i det nuværende i Ringsted-Sorø Provsti, der allerede i 1916 havde opfordret menighedsrådene til at danne en landsforening. Han var redaktør for Menighedsrådenes Blad fra første nummer i 1923 til udgangen af 1938.

Stiftsråd – og flere beføjelser

Siden 1922 er der ikke kommet nye demokratiske organer til ud over de overvejende rådgivende stiftsråd fra 2009, men menighedsrådene har fået stadig flere især økonomiske og administrative beføjelser. Flere end de fra starten var tiltænkt.

Fra 1949 fik de et rådighedsbeløb til lokale kirkelige formål. Det blev løbende forhøjet, indtil der i 2006 blev indført rammebevilling, og dermed forvaltningsmæssigt selvstyre som i kommunerne. Rådene fik sognefuldmagt med ansvar for både kirkelige og administrative anlig-

gender. Samtidig blev provstiinddelingen tilpasset til den kommunale inddeling – snart fulgt af øget samarbejde mellem sognene.

Ikke ført til tops

Men demokratiseringen er aldrig ført helt til tops. Der er ingen demokratisk valgt bestyrelse for folkekirkens fælles kasse, fællesfonden, det er kirkeministeren, der udskriver landskirkeskat. Der er heller ingen formel national ledelse, der kan forhandle med staten, og liturgi med mere reguleres stadig med kongelige anordninger som under enevælden.

Resultatet er en flad folkekirkestruktur, hvor væsentlige beslutninger skal træffes lokalt. Det er smukt med denne nærhed, men det kræver resursestærke råd. Kan vi fortsat regne med at have det med en uændret sognestruktur?

VIL DU VIDE MERE?

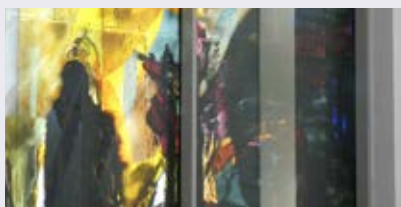
I 2020 udkom Inge Lise Pedersens bog "Rådene der forandrede folkekirken – og deres forening gennem 100 år" på forlaget Eksistensen. Bogen blev til på opfordring af Landsforeningen af Menighedsråd i anledning af deres 100-års jubilæum.

Kirkekunst i 1000 år

Teolog og kunstformidler Birgitte Bech peger på vigtige nedslag i kirkekunst i stiftet gennem 1000 år

Romansk stil ca. 1000 - 1250

Stil, der har hentet inspiration og navn fra romersk byggeskik. Kirkerne er bygget i lokale materialer som frådsten og kridt og fra 1160 også i teglsten. De karakteriseres ved enkelhed og tykke mure. Vinduerne er små, og som dørene, er de som regel rundbuede foroven. Væggene prydes af kalkmalerier, og i denne periode har de oftest bibelske motiver. Har kirken en korrunding, viser denne gerne Kristus som himmelsk majestæt, som er tilfældet i Sæby Kirke i Kalundborg Provsti.

Gotisk stil ca. 1250-1550

Stilart, der bredte sig fra Nordfrankrig til resten af Europa. Man tilstræbte et større lysindfald og stilen er "himmelstræbende", fordi hvælvinger, søjler og spidsbuer drager blikket opad. Domkirken er et markant eksempel. Boeslunde Kirke i Slagelse Provsti er et andet. Kalkmalerierne – og træskærerarbejde – præges nu af legender og helgenbilleder. Det kan eksempelvis ses på både hvælv og altertavle i Keldby Kirke i Stege-Vordingborg Provsti. De fleste ældre kirker blev med tiden ombygget i gotisk stil.

Reformationen 1536

Reformationen betød nedrivning af kirker og udrensning af helgenbilleder. Ny lære kræver nyt inventar – især prædikestole. Nogle af reformationens altertavler er, som i Ølsemagle Kirke i Køge Provsti, rene ordtavler. Luther var dog åben for retvisende billeder, helst af nadveren. Den lutherske gudstjeneste vises eksempelvis på prædikestolen i Snoldelev Kirke i domprovstiet. Igenom 1600-tallet beriges stiftets kirker med træskærerarbejder, eksempler ses i Præstø Kirke og Køge Kirke. Stilarten er retlinet renæssance, men omkring 1620 viger den pladsen for den frodige barok.

Klassicisme ca. 1754

Stilart, der søger at genoplive antikkens skønhedsideal, der er kendetegnet ved strenge former og symmetri. Et eksempel er grev Moltkes gravkapel i Karise Kirke i Tryggevælde Provsti. Flere kirker får skulpturer af Thorvaldsen, hvis Kristusfigur kopieres flittigt; det ses i Karrebæk Kirke i Næstved Provsti.

Guldalder fra ca. 1800

På et bagtæppe af politisk og økonomisk fiasko blomstrer kunsten, især den romantiske, og 150 sjællandske kirker får nye alterbilleder af blandt andre J. L. Lund og C. W. Eckersberg. De viser ofte en samtalende Jesus. Egnens mest brugte guldaldermaler er Jørgen Roed, hvis tavler kan ses i Jersie Kirke i Greve-Solrød Provsti og Dalby Kirke i Tryggevælde Provsti.

Grundtvigs indflydelse

Med valgmenighedsloven i 1868 fulgte oprettelsen af grundtvigske valgmenigheder. Kunstnere som brødrene Skovgaard og Niels Larsen Stevns var inspireret af Grundtvigs lyse kristendom, og et eksempel ses i Høve Valgmenighedskirke i Slagelse Provsti.

Moderne kirker

Stor enkelhed præger den lille snes lyse og funktionelle kirker, der i det sidste halve århundrede er opført i stiftets nye boligområder. Et eksempel er Mosede Kirke i Greve-Solrød Provsti med Mogens Jørgensens glasmosaikker. Peter Brandes, Maja Lisa Engelhardt, Per Kirkeby og andre kunstnere viser deres talent i nybyggede såvel som ældre, fornyelsestrængende kirker.

Foto: Claus Jensen

Roskilde Domkirke

UNESCO verdensarv

Tekst: Sidsel Drengsgaard

Foto: Roskilde Domkirke

Roskilde Domkirke blev i 1995 udpeget af UNESCO som bevaringsværdig verdensarv.

Stiftets domkirke er altså et enestående arkitektonisk og historisk monument – også set med internationale øjne. På verdensarvslisten finder man også pyramiderne i Egypten, Taj Mahal i Indien og Den kinesiske mur.

Domkirken blev udpeget, fordi dens bygninger og kapeller er et enestående katalog over den europæiske arkitekturs udvikling gennem 800 år.

Verdensarv er menneskets fælles arv. Det er udvalgte steder, der har universel værdi, fordi, de har afgørende betydning for menneskeheds historie.

På de følgende sider vises glimt fra den storslåede kirke.

I Skt. Birgittes Kapel sidder en lille grøn djævel, Tutivillus. Han skriver kirkegængernes sladder ned. Tutivillus er kendt som litteraturens djævel. Det er ham, der står bag, når du skriver forkert eller når trykpressen slår fejl.

Bibel udstillet på Domkirkemuseet.

Fra nordre sideskib er der indgang til Christian d. 4.s kapel. Kongen opførte selv kapellet, men det stod først færdigt mere end 200 år efter hans død. Thorvaldsen udførte i 1800-tallet en bronzestatue af kongen, som står ved indgangen til kapellet.

Loftet i Christian d. 4.s kapel.

To berømte, nyklassicistiske arkitekter stod for opførelsen af Frederik d. 5.s kapel, nemlig C.F. Harsdorff og C.F. Hansen. Frederik d. 5. hviler i en storslået sarkofag udført af 1700-tallets største danske billedhugger J. Wiedewelt.

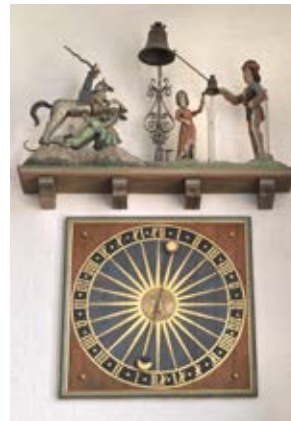
Kannikestolene blev opført i 1420 - og deres konstruktion er ganske udspekuleret, idet de er beregnet på at give kannikerne mest mulig hvile under de lange gudstjenester, hvor ritualet krævede, at de skiftevis rejste sig og satte sig ned. Når man sad, hvilede man hænderne på de udskårne hoveder, der da også er godt slidte, og når man stod, kunne man klappe sædet op og støtte sig til det lille sæde kaldet "misericordia", altså barmhjertighed.

Margrethe den førstes sarkofag, hvor den originale gravfigur stadig ses. Hun er gengivet som ung kvinde til trods for, at hun var næsten 60 år, da hun døde. Oprindeligt blev hun begravet i Sorø Klosterkirke, hvor også hendes far, Valdemar Atterdag var begravet. Et år senere blev gravfreden brudt og hun blev gravlagt i Roskilde Domkirke. Herved kom hun til at indlede den lange, næsten ubrudte række af kongebegravelser i kirken.

Kranie på sarkofag.

Når klokken slår hel i domkirken, kan man over indgangen til Christian d. 9.s kapel se ridderen Sankt Jørgen slå dragen ihjel. De er begge kendte sagnfigurer fra middelalderen. Uret og de mekaniske figurer, der også tæller Kirsten Kimer og Per Døver, er fra omkring år 1500.

Skt. Birgittes kapel er et af de mange kapeller, der blev føjet til kirken i 1400-tallet - her er H.M. Dronningens gravmæle opstillet. Da gravmælet først vises frem for offentligheden efter Dronningens død, er der udfærdiget en tildækning, som giver Domkirkens besøgende mulighed for at besøge kapellet, selvom gravmælet er opsat. Både gravmælet og tildækningen er udfærdiget af Bjørn Nørgaard.

Tillykke, Roskilde Stift

Når man på Holbækmotorvejen nærmer sig Roskilde, står et stort skilt og bekendtgør, at i denne by midt på Sjælland er man det stolte hjemsted for en domkirke så enestående, at den er på UNESCOs verdensarv-liste.

Og foruden domkirken er der jo vikingeskibene og kongegravene – Roskilde har kort sagt i århundreder været et centrum for Danmarks kirkelige og kulturelle liv.

Mindre velkendt er det, at Roskilde som bispesæde blev grundlagt, endnu før domkirkebyggeriet var begyndt. (Vistnok, formentlig, antagelig- og sandsynligvis som man må indskyde, når der kigges så langt tilbage i historien.)

Det skete, da kong Knud den Store indsatte den engelske kirkemand Gerbrand som biskop og gjorde Roskilde til bispesæde. Roskilde Stift var dermed født og har lige siden været et uomgængeligt kraft-center og fundament i dansk kirkeliv.

Mange tak for lejligheden til at ønske Roskilde Stift hjerteligt og stort tillykke med jubilæet.

Ane Halsboe-Jørgensen
kirkeminister (S)

Det er stort at fejre 1000 år. Vi i Ribe Stift fejrede et sådant jubilæum i 1948.

Det skete med en festgudstjeneste i domkirken og kongebesøg. Gudstjenesten blev radio-transmitteret i hele Norden, for Ribe Stift var da mere et udgangspunkt for kristen mission i hele Norden end en fast geografisk størrelse.

Jeg vil gerne bringe en hilsen fra Odinkar den Yngre. Han var biskop over Ribe Stift fra 1005 til 1043 – og altså biskop, da Roskilde Stift blev dannet. Hans jordske rester ligger begravet i Ribe Domkirke. Odinkar, som var den første biskop af dansk herkomst, var en stærk støtte af kongemagten og evnede at pendulere i datidens kirkepolitiske spil mellem engelsk og tysk påvirkning og kirkemagt. Hans hjertesag var at forkynde evangeliet vidt og bredt. Det er stadigvæk sagen nu 1000 år senere.

Elof Westergaard
biskop over Ribe Stift

”Kirken den er et gammelt hus”, synger vi med Grundtvig. Det samme kan man synge om Roskilde Stift. Men gammel betyder ikke forældet eller stift. Roskilde Stift er alt andet end stift. Med en lang og glørværdig historie bag sig er stiftet hele tiden i rivende udvikling og former historien både indadtil og udadtil.

Himmelske Dage i Roskilde 2022 understreger den kirkelige mangfoldighed i landet, men også i stiftet. I Kristi himmelfartsdagene 2022 fyldes kirker, gader og byens offentlige huse med sang og samtaler, liturgi og lydhørhed, håb og handling. I Danske Kirkers Råd takker vi for et godt samarbejde og for det store arbejde Roskilde Stift gør for at fremme Grøn Kirke og økumenien både lokalt og nationalt.

Vi ønsker stiftet et stort tillykke med det flotte jubilæum.

Mads Christoffersen
generalsekretær i Danske Kirkers Råd

I år 1022 omtales Roskilde bispesæde for første gang. Derfor giver det mening at fejre jubilæum i 2022.

Det er med stor ydmyghed, at jeg, som nutidens borgmester i Roskilde Kommune, står på skuldrene af denne kulturarv.

Giver det mening at tænke på Roskilde uden den historie, som stiftet og domkirken bærer med sig? Nej, for hvor havde vi været i dag uden den helt centrale placering, som Roskilde havde op til reformationen? Og hvor havde vi været uden domkirken som samlende element og de kongeliges begravelsessted?

Vi har et slogan for Roskilde som lyder: "Alle Tiders Roskilde". Ordlyden er selvfølgelig dobbelttydig, men lad mig her fremhæve den dimension, der er "til alle tider". Det er stiftet og kirken, der gennem de sidste 1.000 år har stået for den kontinuitet og dette DNA.

Det er på den historie, vi står i dag, og det er med den i rygsækken, vi bevæger os fremad.

Jeg glæder mig til at fortsætte parløbet med Roskilde Stift og ønsker et stort tillykke med jubilæet.

Tomas Breddam

borgmester i Roskilde (S)

1000-års fejringer er ikke hverdagskost. Roskilde Stift ønskes stort tillykke med det imponerende jubilæum.

Den omvæltning, som kristendommens komme til Danmark og etableringen af den kristne kirke førte med sig, lever vi på i dag. Vi kan alle med stort udbytte søge tilbage i denne historie til en fornyet forståelse af, hvorfor kristendommen kunne udbrede sig, sådan som den gjorde.

Selv om kirkens historie også drejer sig om magt, er den blivende forandring, som kristendommen førte med sig, en frisættelse af mennesker og en humanisering af vores samfund. At det danske samfund i dag er et af verdens bedste, et af de mest lige og et af de mest omsorgsfulde, skyldes ikke kun den kristne påvirkning, men i høj grad også den. Jeg ønsker alle i stiftet godt mod til at formidle og forkynde det budskab, som har forandret vores alles liv – og død.

Erik Bjerager

chefredaktør Kristeligt Dagblad

Roskilde Stift skal fejres med sine 1000 år! Igennem tiden har stiftet haft en del biskopper, men den biskop, som vi i Ayasofya Moskeen, har haft mest dialog med har været Peter Fischer-Møller. Vi vil takke biskoppen for den gode dialog og åbenhed. Han har altid arbejdet for et godt forhold mellem religionerne i Roskilde. Han er altid åben, og har en venligsinde personlighed, som søger dialogen på tværs. Roskilde Stift har de seneste årtier været mangfoldigt og rummeligt for alle trosretninger i byen. Vi vil ikke glemme den gode tale fra biskoppen til åbningen af Ayasofya Moskeen i 2018. Den betød meget for byens borgere af anden etnisk herkomst og med muslimsk baggrund.

Gæstfrihed og åbenhed nedbryder fordomme og skaber venskaber – og det kan vi alle være stolte af, at vi lykkes med.

Yalcin Dogan

formand for Roskilde Kulturforening & Ayasofya Moskeen

Kirkens medarbejdere i 1000 år

Kirken lever af at blive brugt. For at folk kan bruge den, må kirken have en struktur og nogle faste medarbejdere. Selv om Harald Blåtands Jellingesten blev rejst omkring år 975, var kirkens organisation ikke straks på plads. Tidligere leder af Center for Kirkeforskning, Hans Raun Iversen, giver her et overblik over, hvornår vi havde degne og diakonisser, og hvornår kordegne og gravere så dagens lys

1022

Degnen – præstens hjælper

Efter reformationen i 1536 blev det bestemt, at hvert sogn skulle vælge **diakoner** til at forestå den sociale omsorg. Det system fik ikke en lang levetid, men blev afløst af **degnen**.

Degnen tog sig dertil af administrative opgaver, undervisningsopgaver, ind- og udgangsbøn og fungerede som kirkesanger og klokkeringer.

Organist, kantor og kirkemusiker

I de første hundrede år efter reformationen klarede man sig med få, faste salmer uden musikledsagelse. I katolsk tid bestod kirkemusikken overvejende af munkenes korsang.

Fra midten af 1500-tallet begyndte de største kirker at få orgler og **organister**. Først i midten af 1700-tallet begyndte orgelmusikken at ledsage salmesangen; før da dannede den en musikalsk ramme om liturgien.

I 1800-tallet blev det mere udbredt at støtte op om salmesangen med musikledsagelse. På landet var der ofte en lokal, fx en lærer, der kunne spille, men i store byer ansatte man organister, der også overtog korledelsen fra degnen, hvis ikke man havde ansat en **kantor**.

I nogle kirker får man først et orgel – og en organist – i 1970'erne. Fra 2000 og frem begynder man i nogle kirker at ansætte andre **kirkemusikere** end organister.

Fra sognemedhjælper til kirke- og kulturmedarbejder

I slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet arbejdede diakonisser i sognediakoni eller menighedsplejer i op mod 200 sogne ud over landet. Da de forsvandt, blev der i 1989 åbnet adgang til at ansætte **sognemedhjælpere** betalt af kirkeskatten. I 2016 ændrede man stillingsbetegnelsen til **kirke- og kulturmedarbejdere**.

Medarbejdere i middelalderens kirke fra ca. 1000 til 1536

I katolsk tid var det **paven**, der uddelegerede opgaver til **biskopperne** og videre til præsterne, der forvaltede sakramenterne: Dåb, konfirmation, bryllup, skriftemål, nadver, den sidste olie og præstevielser. **Præsterne** medvirkede også, når et hus skulle indvies, og når afgrøderne skulle velsignes.

Der var også **diakoner**, der kunne forestå gudstjenester uden sakramenter. De tog sig også af undervisning, praktisk administration, herunder inddrivelse af tiende, samt social omsorg, som dog snart fik sit centrum i klostrene. **Munke** fra nogle af ordenerne fungerede også som præster.

Sognepræster efter 1536

Stort set alle katolske sognepræster blev langsomt, om end ikke særligt radikalt, omskolede efter reformationen, så de kunne fortsætte som **lutherske præster**, nu tilmed med adgang til at gifte sig.

Kordegne

Med skoleloven af 1814 forsvandt degnestillingen. Undervisningsopgaverne overgik til de seminarieuddannede lærere, der på landet ofte fortsatte med at varetage kirkesangen. Helt op i det 20. århundrede blev der undervist i kirkesang på seminarierne.

I de store byer blev der ansat **kordegne**, der varetog administrative opgaver samt ind- og udgangsbøn. I de landsogne, der ikke har en kordegn, er det kirkesangeren, der beder bønnerne og leder sangen.

Kirketjener og kirkegårdspersonale

Da herremændene ejede kirkerne, satte de deres folk til at holde kirkegårdene, når der ikke var vigtigere ting at gøre. **Gravere** og **kirkegårdspersonale** i moderne forstand fik vi i det 19. og især i begyndelsen af det 20. århundrede, da menighedsrådene overtog driften af de nu selvejende kirker og kirkegårde. I disse år ansættes der ligeledes **kirketjenere**. I de store kirker har der dog været kirketjenere allerede fra reformationen.

Administrativ leder

Gennem de sidste 20 år er der oprettet lederstillinger primært i større sogne, hvor der er behov for fast, **daglig ledelse**.

2022

I Grundtvigs
fodspor ...

... rundt i Roskilde Stift

Historiker Jes Fabricius Møller fortæller om steder i stiftet, hvor Grundtvig har levet og virket

Tekst Sidsel Drengsgaard

Faktisk begyndte det hele – og det er ikke så lidt endda, når man taler om N.F.S Grundtvig – i Roskilde Stift.

Nærmere bestemt i Udby Præstegård på Sydsjælland den 8. september 1783. Her blev Grundtvig født som den yngste af fem søskende. Hans far, Johan Grundtvig, var præst og hans mor, Cathrine Marie Bang, var datter af den kongelige godsforvalter i Odsherred.

”De var ikke rige, men de havde gode forbindelser og en vis status, særligt gennem familien Bang. Men faktisk var den sjællandske biskop N.E. Balle hans onkel og Balles efterfølger, J.P. Mynster, var hans morbrors stedsøn,” fortæller historiker, forfatter og formand for Grundtvigs Mindestuers bestyrelse, Jes Fabricius Møller.

Han har sagt ja til at fortælle om de steder i Roskilde Stift, hvor den danske digter, præst, historiker, politiker, pædagog og filolog har levet og virket – og måske skrevet julesalmen, som stort set alle kan skråle med på, ”Dejlig er den himmel blå”.

Grundtvig er en af de mest betydelige personligheder i dansk åndsliv – og ikke bare i overført betydning – men ganske konkret, kan man følge hans fodspor rundt i Roskilde Stift.

Udby Præstegård

Første stop er selvsagt Udby Præstegård ved Vordingborg.

”Her er han født – og her begyndte han sin præstegerning efter en årrække som underviser og intellektuel, litterær teolog i København. Hans far bad ham vende hjem som kapellan, altså hjælpepræst. Hans

far var blevet for gammel til selv at kunne passe sit embede, men havde stadig ansvaret for det, da pensionsordninger endnu ikke var indført,” fortæller Jes Fabricius Møller.

I dag er der stadig præstebolig i Udby Præstegård, men i kapellanfløjen, hvor Grundtvig boede fra 1811 til 1813, mens han virkede som hjælpepræst, finder man i dag ”Grundtvigs Mindestuer”. Siden 1928 har de fungeret som museum, hvor man kan blive klogere på Grundtvigs liv og værk, se mange af hans personlige ejendele: Hans bibel, møbler, messehagel og endog en aflægger af en kaktus, som han bragte hjem fra en af sine rejser til England.

På 100-års dagen for Grundtvigs fødsel blev det første mindesmærke over Grundtvig rejst på kirkegården ved Udby Kirke – i form af en mægtig bautasten. Og den står der stadig.

Vindbyholt Kro – og en julesalme

I landsbyen Vindbyholt ved Roholte syd for Faxe var der på Grundtvigs tid – og frem til 1992 – en kro. Da Grundtvig, ledsaget af vennen F. C. Sibbern, i 1810 var på vej hjem til Udby, overnattede de på denne kro.

”Her oplevede han en stærk religiøs og eksistentiel krise. Han sagde selv, at han kæmpede mod djævelen. Nogle har tolket det som et udslag af en form for sindssygdom, og det kan der være noget om, men han brugte krisen til at komme til afklaring om sit eget religiøse ståsted,” siger Jes Fabricius

Og det er i denne sammenhæng, at julesalmen ”Dejlig er den himmel blå” kommer ind i billedet.

”Den er skrevet midt under den religiøse krise, måske i Udby. Det var hans første forsøg på at skrive en salme, men i modsætning til det

Grundtvig taler i 1847 ved det nordiske naturforskers mødes udflugt til Roskilde. Maleren Erik Henningsen står bag bestillingsværket fra 1895, som endte med at blive et udkast til en endelig version til Københavns Universitets festsal, hvor det i stedet for Grundtvig er H.C. Ørsted, der er portrætteret som taler ved mødet. Det skyldes nok Grundtvigs kolige forhold til naturvidenskaben, mener Jes Fabricius Møller. Både Ørsted og Grundtvig talte ved mødet i 1847. Maleriet, hvor Grundtvig taler, findes på Roskilde Museum.

Foto: Roskilde Museum/Roskilde Kommune.

FOREDRAG OM GRUNDTVIGS "ROSKILDE-RIIM"

I forbindelse med jubilæumsfejringen holder Jes Fabricius Møller foredrag om Grundtvigs "Roskilde-Riim" lørdag den 29. januar kl. 15.00. Læs mere på www.roskildestift.dk/1000

mørke, der beherskede hans sind, er salmen meget lys."

Mindestøtten på Odden Kirkegård I 1810 blev der rejst en mindestøtte på Odden Kirkegård for de faldne i søslaget ved Sjællands Odde i 1808, da danskerne kæmpede mod briterne. Den står der stadig og kaldes Willemoesmonumentet.

Den blev rejst af godsejer og kaptein i flåden, Lorentz Friberg, der var beslægtet med Grundtvig. Derfor blev Grundtvig bedt om at forfatte indskriften på monumentet – og denne har titlen: "De Snekker mødtes i Kveld paa Hav".

Landemodet i Roskilde

Fra 1811 deltog Grundtvig i landemode i Roskilde Domkirke, da han som ordineret præst i stiftet nu havde adgang til dette årlige møde for biskop, provster og præster.

Det fandt sted i Riddersalen over Hellig Trekongers Kapel, hvor Domkirkemuseet i dag holder til. Dengang husede salen Sjællands Stiftsbibliotek i den østre del af salen og i den vestre del Landemodesalen.

"Ved landemodet i 1812 læste han højt af sit lange 'Roskilde-Riim', der rummede en kritik af den herskende teologis religiøse dvale," fortæller Jes Fabricius Møller.

Præstø og Skibinge Sogne

I 1821 blev Grundtvig indsat som præst i Præstø og Skibinge Sogne i det nuværende Stege-Vordingborg Provsti.

Han flyttede sammen med sin første hustru, Lise Blicher, ind i Bager Denses Gård på Torvestræde 7. Her fik de deres første søn, Johan, der blev hjemmedøbt og siden fremstillet i Præstø Kirke, hvor salmedigteren B. S. Ingemann stod fadder.

Grundtvigs mor, Cathrine Marie Bang, døde i 1822 og blev begravet på kirkegården i Præstø.

"Senere, i 1915, blev der rejst en mindesten for hende ved hendes fødehjem, Egebjerggård, i Odsherred," fortæller Jes Fabricius Møller.

I de år Grundtvig var bosat i Præstø var han en del af miljøet omkring Nysø Gods.

"Nysø var samlingspunkt for kunstnere og intellektuelle, blandt andre H. C. Andersen og Bertel Thorvaldsen. Sidstnævnte havde et atelier på godset, som Grundtvig navngav 'Vølund Værksted'."

Grundtvig flyttede tilbage til København allerede i 1822, men sidenhen, i 1848, blev han valgt til Den Grundlovgivende Rigsforsamling i Præstøkredsen.

Rønnebæksholm

Rønnebæksholm er i dag Næstved Kommunes Kunsthal – men på Grundtvigs tid var godset ejet af enken Marie Toft.

Marie Toft var Grundtvigs store kærlighed, og de giftede sig kun ni måneder efter Grundtvigs første hustru var afgået ved døden.

"Der var nu nok nogle, der hævede øjenbrynene over det hurtige giftermål, som blev meget kortvarigt, da Marie døde i barselsseng. Inden hun døde, byggede hun et lysthus til Grundtvig, hvor han kunne sidde og skrive. Hun kaldte det 'Venligheden', og fik fremstillet to smukke stole, én til Grundtvig og én til sig selv. I dag står de i mindestuerne i Udby," siger Jes Fabricius Møller.

Claras Kirkegård

"Ligesom Grundtvig blev født i stiftet, blev han også begravet her. På et lille familiegravsted, Claras kirkegård," fortæller Jes Fabricius Møller. Claras Kirkegård ligger i forlængelse af Gl. Kjøgegaard på den østlige side af Køge Ås. Den er opkaldt efter den daværende godsejer, Hans Carlsens hustru, Clara, der døde i 1852.

Grundtvigs anden hustru, Marie Toft, var søster til godsejeren, og blev derfor begravet i en krypt på kirkegården. I 1872 blev Grundtvig begravet ved Maries side.

Hans tredje hustru Asta Reedtz blev også begravet på kirkegården, da hun var niece til Clara.

Grundtvigs grav i krypten kan kun besøges to gange årligt – på hans egen fødselsdag den 8. september og på Claras fødselsdag den 15. maj – eller mod betaling til Carlsen-Langes Legatstiftelse, der nu ejer godset.

LÆS MERE

Vil du vide mere om Grundtvigs virke i og uden for Roskilde Stift udgav Jes Fabricius Møller i 2019 bogen "Grundtvigs død" på Aarhus Universitets Forlag.

Kirkemusik i 1000 år

Rektor på Sjællands Kirkemusikskole, Charlotte Muus Mogensen, og domorganist, Bine Bryndorf, tager os med på en rejse gennem 1000 års kirkemusik og fremhæver vigtige nybrud

Den gregorianske sang – ca. 540

Opstår i årene fra 540 til 604 og bliver en mere fast udtryksform i løbet af 700- og 800-tallet. Det er énstemmig og uakkompagneret sang, der har sin oprindelse i de romersk-katolske klostre, hvorfra den fandt vej ind i den romersk-katolske messe. Der er ikke tale om menighedssang. Når trosbekendelsen i dag synges i forbindelse med højmessens, er melodien direkte afledt af en bestemt gregoriansk melodi.

Orgelmusik – ca. 1500

I dag er det svært at forestille sig en kirke uden orgel, men først omkring år 1500 begyndte orglet at finde vej ind i kirken. Før da var det et verdsligt instrument, som eksempelvis blev brugt i de romerske arenaer. Dengang var det et væsentligt mindre instrument, der kunne bæres rundt. Først blev orglet brugt som et instrument, der ledsagede liturgien og den liturgiske sang, siden begyndte orgelmusikken at ledsage menighedens salmesang. Den ældste del af hovedorglet i Roskilde Domkirke stammer fra 1425. De væsentligste dele stammer fra et orgel, som Raphaëlis udførte i 1554.

Romantikken – ca. 1830

En helt ny stilart opstår omkring 1830 og varer indtil cirka 1910. I romantikken er fortællingen, det fantastiske, det eventyrlige, det subjektive og naturen i centrum – også hos salmedigtere og komponister. Eksempler på romantiske komponister er Hartmann, Gade og Weyse. Ingemanns og Grundtvigs salmetekster hører denne periode til. I Roskilde får man på Weyses anbefaling en ny domorganist i 1832, Hans Matthison-Hansen, der også er barn af sin tid.

Vokalpolyfoni – ca. 1425

I renæssancen (omkring 1425 til 1625) bliver den gregorianske sang gradvist afløst af vokalpolyfoni, der betyder flerstemmig sang. Den er stadig a cappella, altså uden instrumental ledsagelse. Store komponister på denne tid er den italienske Giovanni Pierluigi da Palestrina samt den flamske Orlando di Lasso. Der er stadig ikke tale om menighedssang.

Reformationen - 1536

Luther indfører menighedssangen, helst på menighedens modersmål. I de første år efter reformationen sang man dog også på tysk i Danmark, blandt andet Luthers egne "kirkesange", der har dannet forlæg for mange salmer sidenhen. Den første officielle danske salmebog blev redigeret og trykt af den daværende københavnske domprovst Hans Thomissøn i 1569.

Moderne kirkemusik

I dag er kirkemusikken mangeartet og henter inspiration fra mange musikalske traditioner. I forbindelse med fejringen af stiftets 1000-årsjubileum uropføres et værk af Egil Kolind, kantor ved Roskilde Domkirke. Det er et værk for kor, blæsere og orgel – og et godt eksempel på, at kirkemusikken stadig udvikler sig i samklang med traditionen.

2022

Weyses Gang i Roskilde

Komponisten bag "I østen stiger solen op" og andre elskede salmer havde og har sin gang i Roskilde. Sognepræst og stiftsbladsredaktør Otto Lundgaard fortæller her om C.E.F. Weyses tilknytning til vores domkirkeby

Tekst: Otto Lundgaard

"Weyse kom aldrig uden for Kronprinsessegade og 6/8 takt!"

Denne pudsige, anekdote-lignende sandhed om en af vores fineste salmekomponister er ikke uden modifikationer. Dels er flere af C.E.F. Weyses salmer og sange komponeret i andre takter og toner, eksempelvis "Den signede dag" og "I østen stiger solen op", og dels var Weyse ikke mere stedfast, end at han særdeles gerne besøgte, levede og virkede i en anden sjællandsk by end sin hjemby, København.

"Og kan jeg ej rejse til Roskilde, mer' da bliver jeg i min stue", skrev han med patos i et brev fra 1819.

Her i Roskilde har komponisten fået en vej – eller rettere en bakke – opkaldt efter sig. Den bærer det sigende navn Weysegangen. For her – et stenkast fra domkirken – havde Weyse sin gang. En gang, der førte til en præstebolig, hvor han siges at have komponeret nogle af de yndede og uopslidelige salmer, vi synger i dag. Dermed kan Weyse siges at have placeret Roskilde på den danske salmeskats landkort.

Weyse ved klaveret som gæst hos grosserer Waagepetersen, Wilhelm marstrand i 1834.

Foretrak Roskilde over Rom

C.E.F. Weyses livsbane kan på flere punkter sammenlignes med H.C. Andersens. Begge havde i ungdommen lagt deres fødestavn bag sig for at søge lykken i København; begge forblev ungkarle livet igennem, og begge lod sig invitere ud i private hjem. Men på ét punkt skiltes vandene bogstaveligt talt mellem guldalderkunstnerne. Thi hvor Andersen efterlevede sit motto "At rejse er at leve", kunne Weyse i et andet af sine breve veltilfreds erklære: "Ergo behøver ej at rejse / Deres ydmyge C.E.F. Weyse".

"Sig ham, at han må hellere miste to Roskilde-rejser end én til Rom," skrev en fortvivlet H.C. Andersen til en betroet veninde. Men Weyse lod sig ikke rokke – kun til Roskilde, hvortil han immervæk rejste glad og gerne.

Weyses livslange mangel på rejselyst stammede fra hans livs eneste dannelsesrejse, han tog ud på, da han som 15-årig rejste fra Kiel til København med skib. Resten af livet bar han i sig et tydeligt minde fra sejladsen. Han blev ganske forfærdeligt søsyg, men overlevede og blev optaget i

Otto Lundgaard fotograferet i Weysegangen i Roskilde. Foto: Rune Hansen

hjemmet hos sin læremester, kapelmester og (salme)komponist J.A.P. Schulz.

De tre år hos Schulz kom for altid til at sætte deres præg på Weyses sind og dannelse. Han blev dygtigt undervist i orgelspillet og opfostret med glæde for dansk musik og folkesang. Schulz havde den enkle vise som sit ideal; en god melodi skulle med hans ord have et skær af bekendthed over sig, hvilket vi for eksempel genkalder os i hans og H.A. Brorsons "Her kommer, Jesus, dine små". Det ideal er værd at erindre sig, når man ihukommer Weyses salmemelodier.

Ven af domprovstens søn

Udadvendt og selskabelig som han var, fik Weyse knyttet mange nære bekendtskaber. Blandt de unge, han traf i Københavns studenterliv, var den teologistuderende Hans Hertz, søn af domprovst i Roskilde Stift, J.M.

Hertz. Unge Hertz ville gerne præsentere Weyse for sin familie, og den første visit, han aflagde i domprovstens gæstfrie hjem i Roskilde, gjorde ham prompte til familiens husven frem til hans død i 1842.

At det mere var præstefamilien end byen, der trak Weyse til Roskilde, ses af, at hans visitter aftog i årene fra 1819, hvor J.M. Hertz blev biskop i Ribe Stift, og til 1829, hvor Hans Hertz havde fået embede ved Sankt Jørgensbjerg Kirke. Så kom der atter gang i Weyses ofte ugelange visitter.

Weyses gang gik også til domkirken og dens orgel, og som den opmærksomme gæst tog han det hele med. I et brev fra 1831 fortæller han: "I forrige uge har jeg opholdt mig nogle dage i Roskilde og fornøjet mig meget vel. Der var landemode og så mange provster og præster, at det sortnede for mine øjne."

Hans Hertz' præstegård lå, hvor Odd Fellowpalæet ligger i dag; på hjørnet af Skolegade og bakken, der i 100-året for komponistens død fik ændret navn til Weysegangen.

Hammerklaveret i Roskilde

Når Roskilde skal med i fortællingen om Weyses gang på salmens tonestige, hænger det sammen med, at der i præstegården stod et hammerklaver, på hvilket Weyse skal have komponeret en del af de 15 morgen- og aftensange, som han og B.S. Ingemann skrev i 1837-38. Klaveret hører i dag hjemme på et museum. Det gør Weyses salmemelodier til gengæld ikke.

Det vil være for omfattende at komme ind på Ingemann og Weyses unikke sangværk, som var med til at indføre morgen- og aftensangen som en del af vores kristne børnelærdom. Dog – at tekster og toner så sangbart klæder hinanden, var en anerkendelse, de selv måtte tilstå: "Slige smukke digte komponerer sig selv; ergo er det et spørgsmål, om det er mig, der har komponeret dem," udtalte Weyse oprigtigt.

Efter eget ønske fik Weyse sit sidste hvilested på Gråbrødre Kirkegård i Roskilde. H.C. Andersen fortæller, at Weyse ligger ene, hans grav beskrives som ringe. Er han da rent glemt? Hans musik, sange og salmer lever endnu, og jeg vil såmænd tro, at der herhjemme er flere, der synger Weyses salmer end læser i H.C. Andersens eventyr. Det er værd at tænke over. Næste gang vi vandrer med på Weyses gang mod domkirken.

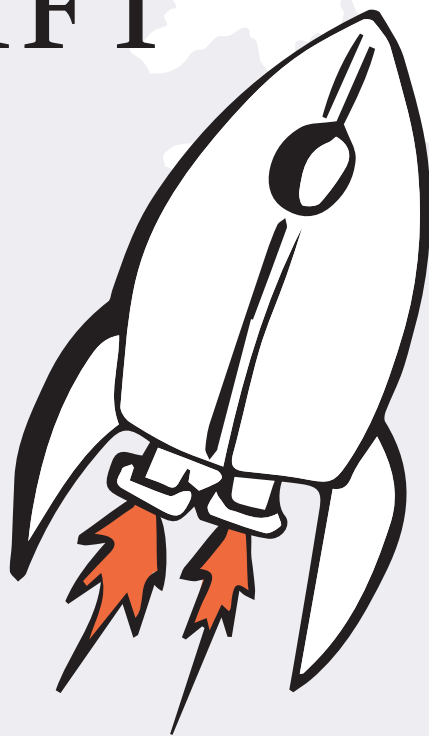
CHRISTOPH ERNST FRIEDRICH WEYSE

Født 1774 i Altona, Holsten, død 1842 i København. Salme-, sang-, klassisk-, opera- og hofkomponist samt organist ved Vor Frue Kirke, København, fra 1805 og til sin død.

ROSKILDE STIFT I FREMTIDEN

Er kirken kun virtuel, og er den skilt fra staten?
Tre eksperter giver her deres bud på, hvordan
kirken i Roskilde Stift ser ud om 10 år og
om 100 år

Tekst: Sidsel Drengsgaard

MARIANNE LEVINSEN
*Forskningschef hos
Center for Fremtidsforskning*

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 10 år?

Det, der vil karakterisere det næste årti, er, at vi søger det nationale og det lokale – og kirken er en del af det lokale ”set up”.

Derfor vil folkekirken nok opleve medvind, i hvert fald hvis den forstår at gribe mulighederne i ”the

local trend”, der handler om at være stolt af sit lokalområde, at handle og engagere sig lokalt. Vi ser allerede nu, at folkekirken i øget grad åbner op over for mere samarbejde med lokale aktører.

Vi får et årti med flere småbørnsfamilier, og vi ved, at de flytter ud af byerne, ud til et lokalsamfund, hvor de vil engagere sig i forenings- og kirkeliv. Det vil give folkekirken en mulighed for en nødvendig fornyelse.

Vi forlader en tid, hvor der har været fokus på kroppen og vil se et øget fokus på mental sundhed. Det kan kirken tale direkte ind i med tilbud om fordybelse, stilhed og sang.

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 100 år?

Kirken vil være skilt fra staten. Sådan er situationen i de fleste andre lande, og med en øget globalisering og flere nye religioner er det den vej, det vil gå. Hvornår, det vil ske, afhænger af, hvornår medlemstallet når ned under 50 procent af befolkningen, for da

vil det være svært at blive ved med at forsvare folkekirkens særstatus.

Flere vil bevidst vælge mellem forskellige religioner. Man vil også se krydskombinationer.

Man kan forestille sig en reduktion i antallet af kirker, fordi man ikke vil have råd til at drive dem. Medmindre der findes en løsning, hvor staten bidrager til at opretholde den kulturarv, som kirkebygningerne er, vil de ikke blive vedligeholdet som i dag.

Administrationen vil nok blive slanket og centraliseret og antallet af præster falde, fordi der skal spares penge.

Der vil sikkert være færre eller andre regler, der gælder, og de forskellige prægninger, som landets sogne har i dag, kan blive vildere.

Der vil blive afholdt både klassiske og nye former for gudstjenester – og man vil kunne deltage både digitalt og fysisk.

KAREN MARIE LETH-NISSEN

Vidensmedarbejder hos
Folkekirkens Uddannelses- og
Videnscenter

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 10 år?

To store tendenser, som har præget forholdet mellem folk og kirke i de sidste 70 år, er traditionsbrud samt nye befolkningsgrupper. Hvordan har de præget stiftet om 10 år? Jo,

så har vi til den tid et samfund med endnu større diversitet og mange flere måder at være troende på. Jeg tror derfor, at man i Roskilde Stift i 2032 har knækket koden for det gode samarbejde med migrantmenigheder – og det vil give landsogne et fornyet liv.

Vores samfund er også præget af stigende ulighed og fattigdom, og derfor vil vi se, at det social-etiske arbejde i kirken bliver vigtigere. Det er en topprioritet for folkekirkens medlemmer, at folkekirken tager sig af syge og svage. Det fokus tror jeg også, stiftets nye biskop vil have og i samarbejde med kommuner og organisationer.

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 100 år?

Vi vil se to modsatte tendenser. Vi vil se større enheder; administration, økonomi og magt i folkekirken vil fortsat centraliseres i stifterne.

Som en form for protest mod centraliseringen vil der opstå en læg-

mandsbåret vækkelse, som er lokalt rodfæstet. Vi vil se dagligstue-menigheder og lokalt farvet kirkeliv, båret af et stærkt lægfolk. Vores befolkning er ret godt uddannet, og vil ikke vige tilbage for at tage over i de landsogne, hvor der mangler præstebetjening, og selv holde lægmandsgudstjenester.

Folkekirken vil stadig være rammen, og ritualerne vil stadig have kraft, men præsterne vil primært blive hidkaldt i forbindelse med kirkelige handlinger.

De kirkelige retninger vil blive trukket skarpt op – og med den større diversitet i tro og kirkeliv, vil der komme nye til.

Der er ikke noget, der tyder på en adskillelse af stat og kirke. De seneste 150 år har kirken fulgt samfundets bevægelser, og det vil fortsat være tilfældet.

Kirken vil ikke blive virtuel, men netop være det rum, hvor mennesker mødes.

HENRIK BUNDGAARD NIELSEN

Generalsekretær i Kirkefondet

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 10 år?

Generelt vil kirken samarbejde mere med lokalsamfundene, hvor man vil opleve en stigende forståelse og lyst til samarbejde. Flere landsbykirker vil blive brugt af lokalsamfundene til andet og mere end gudstjeneste.

Stiftets nye biskop bliver formand

for det liturgiske kommissionsarbejde, der bliver nedsat i 2022 – og man holder derfor den første gudstjeneste, hvor de nye ritualer bliver taget i brug, i Roskilde Domkirke i 2032.

På provstiplan tilbydes der hver søndag en virtuel gudstjeneste.

Fordybelse, meditation og stilhed – samt eksistentielle samtaler om tro – vil blive en større del af kirkens virke, og det er i høj grad det, som folk vil søge kirken for.

Lægfolkets rolle vil blive større, og vi vil se flere dåbsoplæringstilbud både til børn, unge og voksne.

Hvordan ser kirken i Roskilde Stift ud om 100 år?

Der vil være sket en form for vækkelse eller reform – og kirke og stat er blevet skilt ad.

Kirken er hovedsagelig tilstede virtuelt – men er også et af de få steder, hvor mennesker mødes fysisk ansigt til ansigt – måske i et kirkelokale på 24. etage i et højhus. Præstemangelproblemet er løst, da der er

brug for færre præster, idet en præst kan sendes virtuelt rundt i stiftet – og være tilstede tredimensionalt foran sine sognebørn, som var man sammen i virkeligheden. Kirken vil være en afgørende stemme i den offentlige samtale om, hvordan man sætter den etiske ramme for det virtuelle liv.

Mange vil bo tæt i de store byer, andre vil bo i rummet eller på bunden af havet – og andre igen vil bo i den store del af Roskilde Stift, der er blevet udlagt som et historisk reservat i stil med Sagnlandet Løjre. Her kan man komme og genopleve, hvordan livet så ud i 2050 – og hvordan kirkeliv så ud, før det blev overvejende virtuelt.

HIMMELSKE DAGE

GRIB FREMTIDEN

Brainfood om tro og samfund

DEBAT MUSIK TALKS NATUR BØRN
KROP TEATER KUNST ANDAGT MAD

himmelskedage.dk

Kirkefestival Roskilde
Kristi himmelfart · 26.-29.maj 2022

ROSKILDESTIFT.DK/1000